

Sisäministeriön kertomus salaisten pakkokeinojen sekä salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta muissa poliisiyksiköissä kuin suojelupoliisissa vuonna 2016

Arvoisa Eduskunnan oikeusasiamies

Sisäministeriö toimittaa ohessa pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 65 §:n 2 momentissa, poliisilain (872/2011) 5 luvun 63 §:n 2 momentissa ja esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (122/2014) 22 §:ssä tarkoitetun vuosittaisen kertomuksen salaisten pakkokeinojen sekä salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Muita poliisiyksiköjä kuin suojelupoliisia koskeva kertomus (POL-2017-3506) ja sen salainen osio on laadittu Poliisihallituksessa. Kyseinen kertomus toimii kuitenkin samalla yllä mainituissa lainkohdissa tarkoitettuna sisäministeriön kertomuksena eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Poliisijohtaja

Petri Knape

Neuvotteleva virkamies

Mikael Lohse

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Sisäministeriö 28.02.2017 klo 15:28. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

Poliisihallituksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuonna 2016 sekä siihen liittyvä salainen osio (ST III)

Jakelu

Eduskunnan oikeusasiamies

**POLIISIHALLITUKSEN KERTOMUS
SISÄMINISTERIÖLLE POLIISIN SALAISESTA
TIEDONHANKINNASTA JA SEN VALVONNASTA
VUONNA 2016**

1 Yleistä.....	5
2 Salaisen tiedonhankinnan lukumäärätiedot ja niiden arviointia.....	6
2.1 Pakkokeinolakiperusteiset telepakkokeinot.....	6
2.1.1 Yleistä.....	6
2.1.2 Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät	6
2.1.3 Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät	7
2.1.4 Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten ja -lupien lukumäärät	7
2.1.5 Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät	8
2.1.6 Perusterikokset rikoslajeittain.....	9
2.1.6.1 Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain	9
2.1.6.2 Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain	10
2.1.6.3 Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella	11
2.1.6.4 Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi.....	11
2.1.6.5 Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa	12
2.1.7 Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät.....	12
2.1.7.1 Telekuuntelun ja -valvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät.....	13
2.1.7.2 Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät	14
2.1.8 Telepakkokeinon kohteina olleiden liittymien lukumäärät	14
2.1.9 Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot	15
2.1.10 Telepakkokeinojen kesto	16
2.1.11 Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen	16
2.1.12 Kuuntelukiellot	17
2.1.13 Ylimääräisen tiedon käyttäminen	17
2.2 Poliisilakiperusteiset telepakkokeinot.....	17
2.2.1 Yleistä.....	17
2.2.2 Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät	18
2.2.3 Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten/-päättösten lukumäärät.....	18
2.2.4 Myönnettyjen televalvontalupien / -päättösten lukumäärät	19
2.2.5 Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät	19
2.2.6 Perusterikokset rikoslajeittain.....	20
2.2.6.1 Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain	20
2.2.6.2 Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella	21
2.2.6.3 Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa	21
2.2.7 Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät	21
2.2.8 Televalvonnan kohteena olleiden liittymien lukumäärät.....	22
2.2.9 Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio	22

2.2.10	Televalvontakeinojen käytöstä ilmoittaminen	23
2.2.11	Ylimääräisen tiedon käyttäminen	23
2.2.12	Pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen "kiirepäätökset"	23
2.3	Tiedon tallennusvelvollisuus	23
2.3.1	Yleistä.....	23
2.3.2	Takautuva televalvonta, pakkokeinolaki	23
2.3.3	Takautuva televalvonta, poliisilaki	24
2.3.4	Poliisin tiedonsaantioikeuspyynnöt	24
2.4	Poliisi- ja pakkokeinolain mukaiset tarkkailutyypiset keinot	26
2.4.1	Yleistä.....	26
2.4.2	Pakkokeinolain mukainen tekninen tarkkailu	26
2.4.2.1	Teknisen tarkkailun päätökset ja vaatimukset pakkokeinotyypeittäin	26
2.4.2.2	Teknisen katselun perusterikokset	27
2.4.2.3	Teknisen kuuntelun sekä vankila- ja asuntokuuntelun perusterikokset	27
2.4.2.4	Teknisen seurannan perusterikokset	28
2.4.2.5	Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (PKL 10:25 § / PolL 5:25 §)	29
2.4.2.6	Hylättyjen / ei-käytettyjen teknisen tarkkailun päätösten/vaatimusten lukumäärät.....	29
2.4.2.7	Teknisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio	29
2.4.2.8	Teknisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen	29
2.4.2.9	Kuuntelukiellot.....	30
2.4.2.10	Ylimääräisen tiedon käyttäminen	30
2.4.3	Poliisilain mukainen tekninen tarkkailu	30
2.4.3.1	Teknisen tarkkailun päätökset tiedonhankintatyypeittäin	30
2.4.3.2	Teknisen katselun perusterikokset	30
2.4.3.3	Teknisen kuuntelun perusterikokset	31
2.4.3.4	Teknisen seurannan perusterikokset	31
2.4.3.5	Hylättyjen / ei-käytettyjen teknisen tarkkailun päätösten lukumäärät.....	32
2.4.3.6	Merkityksellisyysarvio	32
2.4.3.7	Teknisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen	32
2.4.3.8	Kuuntelukiellot.....	32
2.4.3.9	Ylimääräisen tiedon käyttäminen	32
3	Poliisi- ja pakkokeinolain mukaiset erityiset salaiset pakkokeinot	33
3.1	Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö	33
3.2	Peitet toiminta (myös tietoverkossa)	33
3.3	Valeosto (myös tietoverkossa)	33

3.4	Valvottu läpilasku.....	34
3.5	Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaaminen	34
4	Suoritettu laillisuusvalvonta ja valvontahavainnot.....	34
4.1	Yleistä	34
4.2	Poliisihallituksen tarkastushavainnot.....	36
4.2.1	Yleistä Poliisihallituksen suorittamasta valvonnasta.....	36
4.2.2	Poliisihallituksen poliisiyksiköissä tekemät havainnot.....	36
4.2.3	Poliisihallituksen valtakunnallisessa yksikössä tekemät havainnot.....	39
4.3	Poliisiyksiköiden tekemät valvontahavainnot	40
4.4	Laillisuusvalvonnallisesti merkitykselliset seikat.....	41
4.4.1	Oikeudellisten asioiden yksiköt (oikeusyksiköt)	41
4.4.2	Salaisten pakkokeinojen asiankäsittelyjärjestelmä (Salpa).....	42
4.4.3	Poliisihallituksen Salpa-määräys.....	42
4.4.4	Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä	43
4.4.5	Koulutus-, ohjaus- ja selvitystoiminta	43
4.4.5.1	Koulutus	43
4.4.5.2	Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies (Stekpov) -koulutus.....	44
4.4.5.3	Laintulkinta	44
4.4.5.4	Telesoitteen omistaja / haltija ei tiedossa -selvitys.....	44
4.4.5.5	Eduskunnan oikeusasiamiehen pyyntö.....	45
4.4.6	Ongelmat / kehittämistarpeet	45
5	Lopuksi	46

Poliisin hallinnosta annetun lain 1 §:n (26.6.2009/497) mukaisesti sisäministeriö on vastannut vuoden 2010 alusta lukien poliisin toimialan ohjauksesta ja valvonnasta sekä erikseen ministeriölle säädettävistä poliisin toimialaan kuuluvista tehtävistä.

Vuonna 2010 toimintansa aloittanut sisäministeriön alainen Poliisihallitus toimii poliisin ylijohtona. Poliisihallituksen tehtävänä on sisäministeriön ohjauksen mukaisesti (poliisin hallintolaki 4 §) muun muassa suunnitella, kehittää, johtaa ja valvoa poliisitoimintaa ja sen tukitoimintoja.

Poliisihallituksen alaisia valtakunnallisia yksiköitä vuonna 2016 olivat keskusrikospoliisi ja Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisihallituksen alainen paikallishallintoviranomainen (yksikkö) on poliisilaitos, joita on yksitoista.

Sisäministeriö antaa poliisin salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuosittain kertomuksen, joka toimitetaan eduskunnan oikeusasiamiehelle. Vuosikertomus sisältää muun muassa tilastotietoja tarkasteluvuonna käytetyistä tiedonhankintamenetelmistä. Vuosikertomuksen ja sen sisältämien tilastojen luontiperusteena ovat vuoden 2016 osalta olleet poliisilain (872/2011) 5 luvun 63 § 2 momentti, pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 65 § 2 momentti, valtioneuvoston asetus "esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta" (122/2014) 22 § ja Poliisihallituksen antama määräys "Poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta" (POL-2014-3305).

Tämä Poliisihallituksen kertomus tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuodelta 2016 pitää sisällään pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun salaiset pakkokeinot sekä niiden käytön suojaamiset sekä poliisilain (872/2011) 5 luvun salaiset tiedonhankintakeinot sekä niiden käytön suojaamiset. Kertomuksessa salaisella tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiedonhankintaa kohteen tietämättä em. poliisi- ja pakkokeinolain mukaisia valtuuksia käyttäen.

Tämä Poliisihallituksen kertomus sisältää sekä julkisen että salaiseksi turvaluokitellun (LIITE 1) osion. Tietoja selvityksen julkiseen osioon on sisällytetty siinä määrin kuin julkisuuslain säädöksen perusteella on mahdollista.

Valeoston, peitetoiminnan, peiteltyyn tiedonhankinnan, valvotun läpilaskun, (ohjatun) tietolähdetoiminnan ja harhauttavien tai peiteltyjen rekisterimerkintöjen ja väärin asiakirjojen käyttämisen ja tarkkojen lukumäärätietojen esiin tuomista julkisessa osiossa rajaavat osaltaan kyseisten keinojen vähäinen määrä, törkeiden rikosten paljastamisen ja selvittämisen keskeneräisyys, taktisten ja teknisten tutkintamenetelmien paljastumisen estäminen sekä toimintaan osallistuneiden turvallisuuden takaaminen. Näistä syistä johtuen, em. menetelmien tiedot eivät selvityksen julkisessa osiossa ole yksilöiviä.

Suojelupoliisin siirryttyä vuoden 2016 alusta suoraan sisäministeriön alaisuuteen on sisäministeriö määräyksessään (SMDno-2015-2174) 21.12.2015 tarkentanut Poliisihallituksen antamaa määräystä "Poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta" (POL-2014-3305) omalla ohjeistuksellaan siltä osin, että Poliisihallituksen sijaan suojelupoliisi raportoi tiedot suoraan sisäministeriön poliisiosastolle. Edellisen johdosta, suojelupoliisin toimialueensa tiedonhankintavaltuuksien käyttöä, eikä myöskään sen käyttämien toimenpiteiden lukumäärätietoja, ole sisällytetty tähän kertomukseen eikä sen salaiseen liitteeseen.

Salaisten tiedonhankintakeinojen asiankäsittely keskitettiin pääosin 1.11.2004 alkaen keskusrikospoliisin ylläpitämän salaisten tiedonhankintakeinojen asiankäsittelyjärjestelmän (jäljessä Salpajärjestelmä) kautta tapahtuvaksi. Tämän kertomuksen määrälliset tiedot perustuvat pääosin tästä järjestelmästä keskusrikospoliisilta saatuihin tietoihin.

Poliisiyksiköt (valtakunnalliset yksiköt ja poliisilaitokset) ovat raportoineet Poliisihallitukselle vuoden 2017 alussa salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja siihen kohdistuvasta valvonnasta vuoden 2016 osalta. Kertomuksen valmistelijana Poliisihallituksessa on toiminut poliisitarkastaja Klaus Geiger.

Lopuksi todettakoon, että tämän kertomuksen laatimisessa on lainattu tekstiä teoksesta "Esitutkiminta ja pakkokeinot" (Helminen, Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen), Talentum 2012. Lainauksia on otettu vain tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.

2 Salaisen tiedonhankinnan lukumäärätiedot ja niiden arviointia

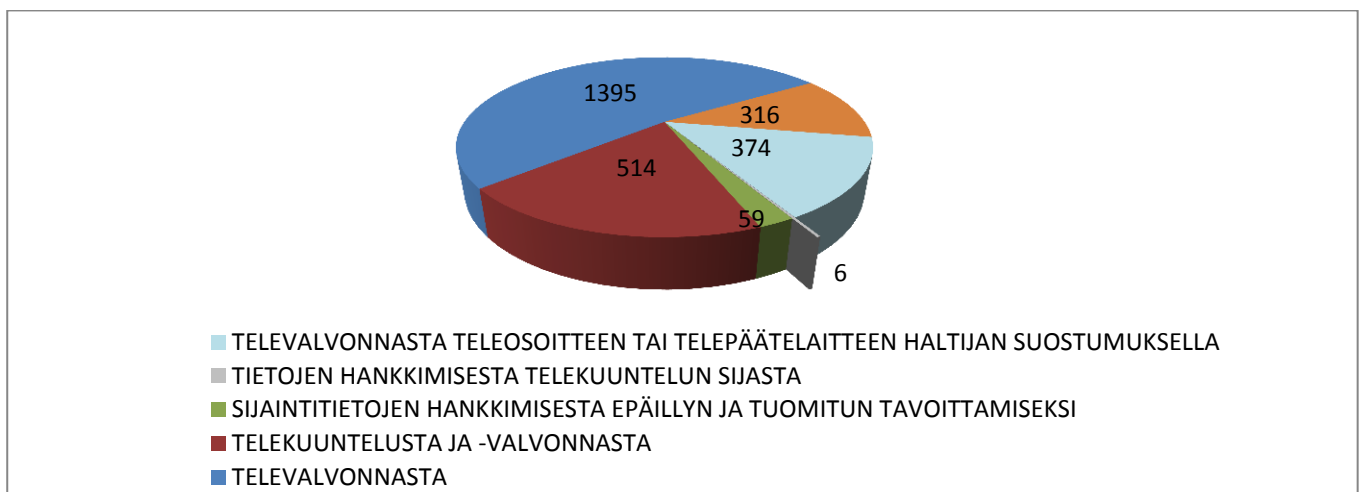
2.1 Pakkokeinolakiperusteiset telepakkokeinot

2.1.1 Yleistä

Vuonna 2014 voimaansaatetun lakiuudistuksen myötä pakkokeinolain mukaisiin telepakkokeinoihin tehtiin muutoksia ja kaksi keinon lisäystä, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta ja sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, ytimen pysyessä ennallaan; telekuuntelu, televalvonta, suostumusperusteinen televalvonta sekä tukiasematietojen hankkiminen.

2.1.2 Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

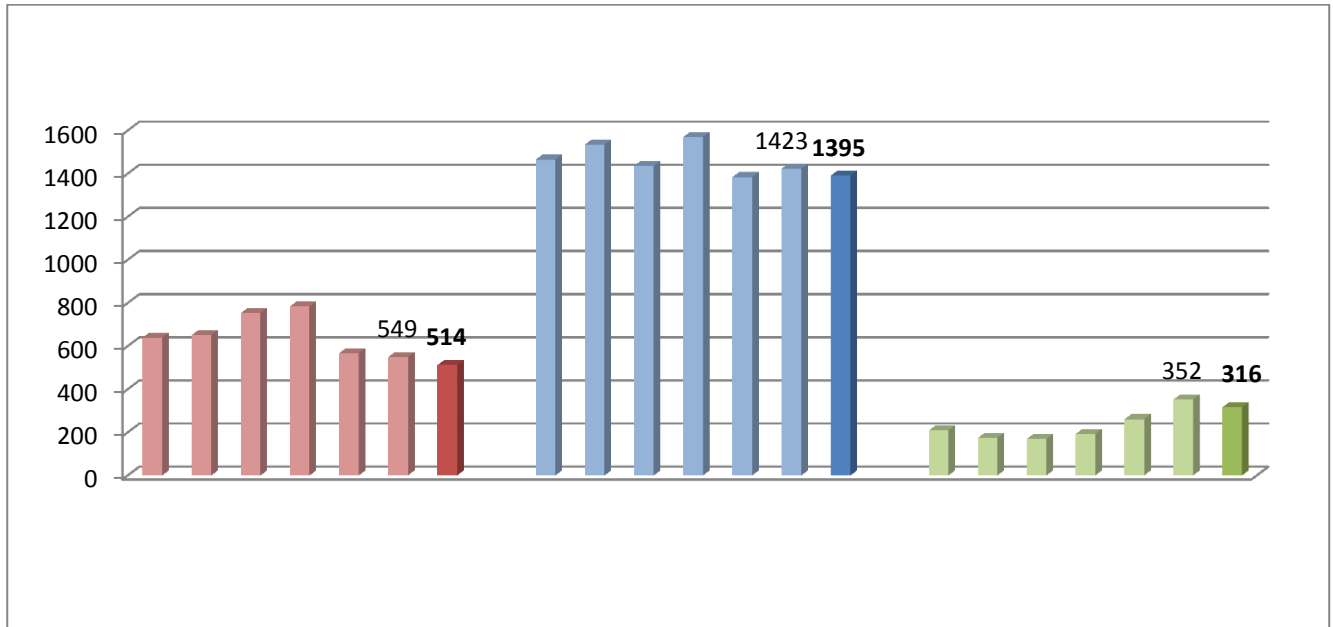
Televalvonta on käytetyin telepakkokeino. Yhtenä syynä tähän voi pitää sen käyttökelpoisuutta tutkittavasta rikoslajista riippumatta. Televalvonnan suurta määrää selittää myös se, että sen käytöedellytykset ovat lievemmät kuin telekuuntelussa.

Kaavio 1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

2.1.3 Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

Toteutuneiden telekuuntelu- ja televalvontadiaarien määrä on laskeva jo kolmatta vuotta peräkkäin. Sen sijaan televalvontadiaarien lukumäärää on asettunut kolmatta vuotta peräkkäin 1400 diaarin tasolle ollen huippuvuotta 2013 lähes 200 alemmalla tasolla.

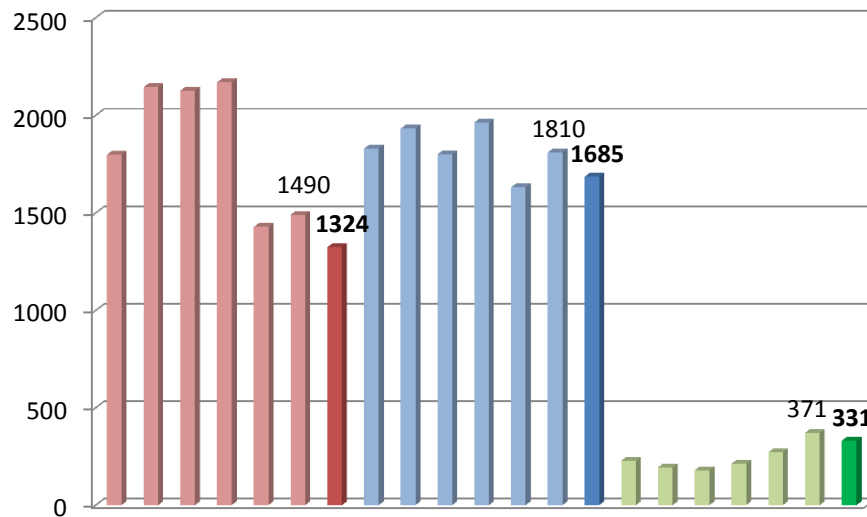
Kaavio 2. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

2.1.4 Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten ja -lupien lukumäärät

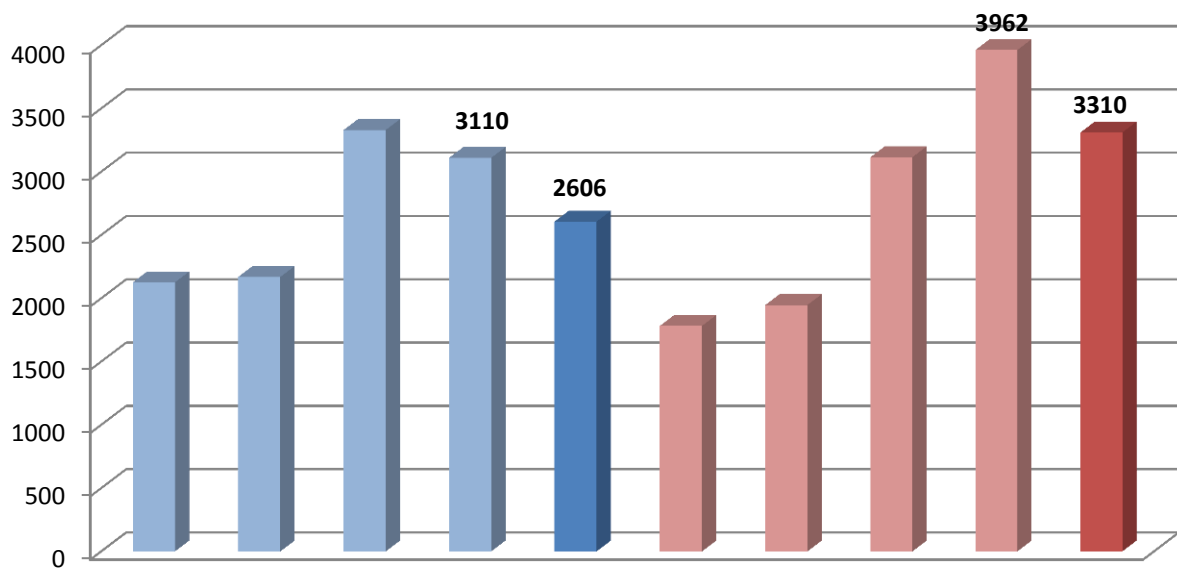
Vuonna 2016 myönnettyjä telekuuntelu ja -valvontavaatimuksia oli 1324 kappaletta, televalvontavaatimuksia 1685 kappaletta ja tukiasematietovaatimuksia 331 kappaletta. Telekuuntelu- ja valvontavaatimukset ovat alimmillaan seitsemään vuoteen sekä televalvontavaatimukset ovat vähentyneet 125 kappaleella verrattuna viime vuoteen. Tukiasematieto vaatimukset laskivat viimevuoden ennätyslukemista 40 kappaleella, mutta pysyivät edelleen yli kolmensadan. Tämä kertoo siitä, että ns. pimeissä jutuissa eli jutuissa joissa ei ole ollut tietoa epäilystä, on tästä pyritty tämän pakkokeinon avulla saada selvyys entistä harvemmin.

Myönnettyjen pakkokeinovaatimusten ja -lupien suuri lukumääräinen ero johtuu puhtaasti tilastointitavasta. Myönnettyissä vaatimuksissa keskitytään nimenomaan yksittäisiin vaatimuksiin ja yksittäinen vaatimus voi pitää sisällään vaihtelevan määrän liittymiä, kun taas myönnettyt pakkokeinoluvat lähestyvät samaa asiaa yksittäisten liittymien kannalta. Esimerkiksi voidaan ottaa vaatimus jossa on 3 telepäätelaitetta ja 7 teleosoitetta. Tästä tilastoon kirjataan yksi myönnetty pakkokeinovaatimus ja 10 pakkokeinolupaa. Edellinen huomioden, yhdessä myönnettyssä telekuunteluvaatimuksessa oli keskimäärin 1.97 (v. 2015 2.09) kun taas yhdessä televalvontavaatimuksessa 1.96 (v. 2015 2.19) teleosoitetta.

Tarkastelujaksolla pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ns. kiirepäätöksiä oli tehty yhteensä 44 kertaa, jotka kaikki toteutettiin.

Kaavio 3. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

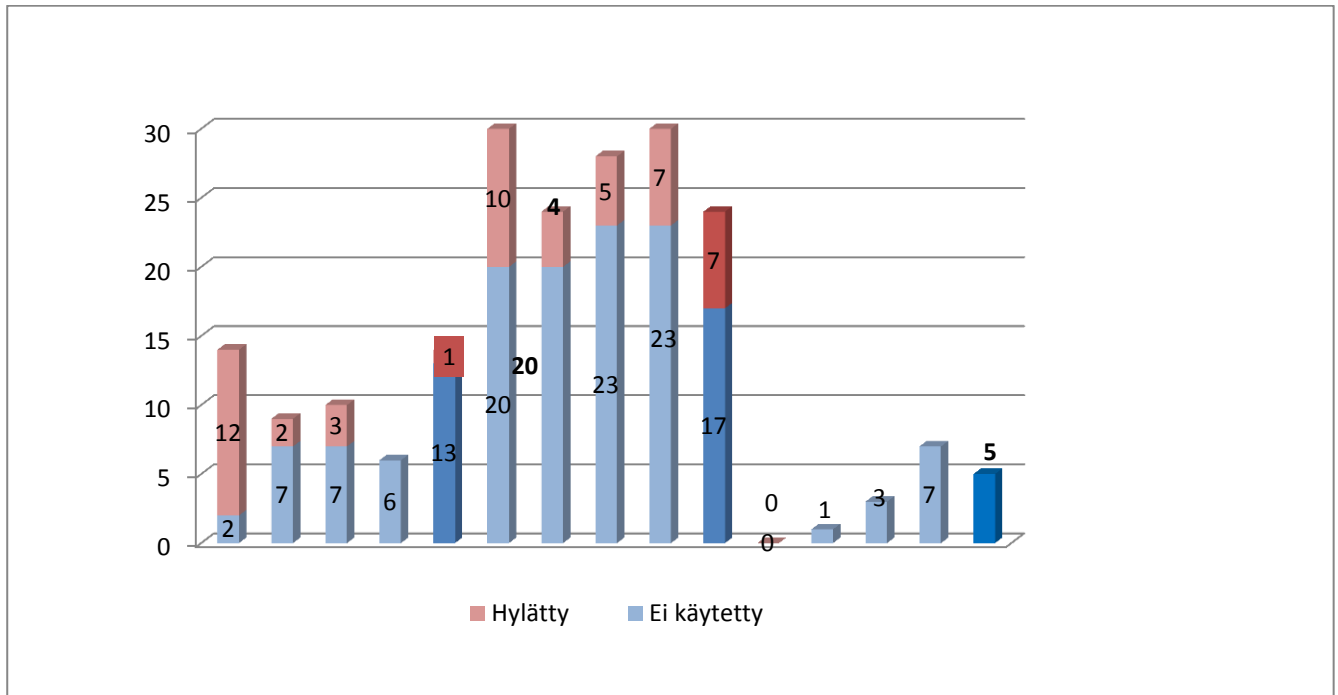
Kaavio 4. Myönnettyjen telepakkokeinolupien lukumäärät

2.1.5 Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

Hylättyjen pakkokeinovaatimusten määrässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia näiden jään alle 0.5 %:n. Vaihtoehtoisia selityksiä hylkäysten määrän vaihteluvälille voivat olla pakkokeinovaatimusten yleisten ja erityisten edellytysten puutteellinen laatu tai väärä laintulkinta. Hylättyjen

pakkokeinovaatimusten määrä verrattuna telepakkokeinoista tehtävien vaatimusten vuosittaiseen kokonaismäärään ei osoita merkittäviä puutteita oikeudessa esitettyjen pakkokeinovaatimusten laadussa.

Käyttämättä jättämisessä on kysymys jo myönnetystä telepakkokeinoluovasta josta ei ole toimitettu tarvittavaa kytkentäpyyntöä teleyritykselle luvan toteuttamista varten. Syinä käyttämättä jättämiselle voivat olla muun muassa pakkokeinon käytön tarpeen poistuminen ennen pakkokeinon aloittamista tai sen selviäminen, että teleosoite ei olekaan enää rikoksesta epäillyn käytössä

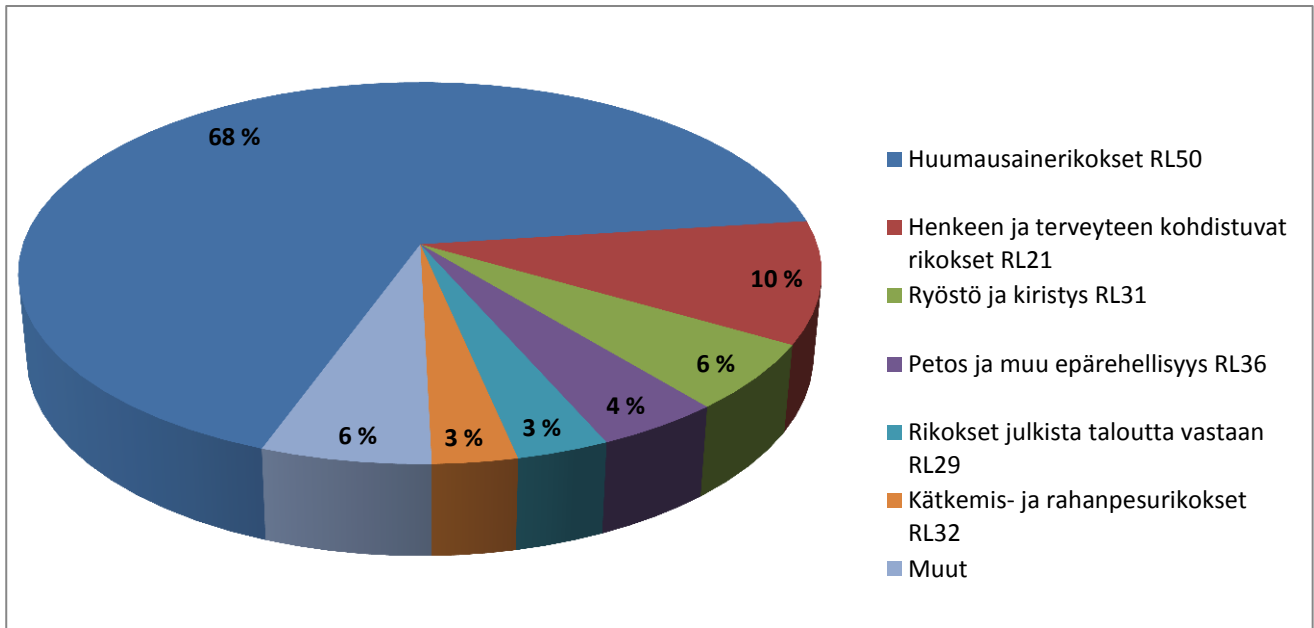

Kaavio 5. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

2.1.6 Perusterikokset rikoslajeittain

2.1.6.1 Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

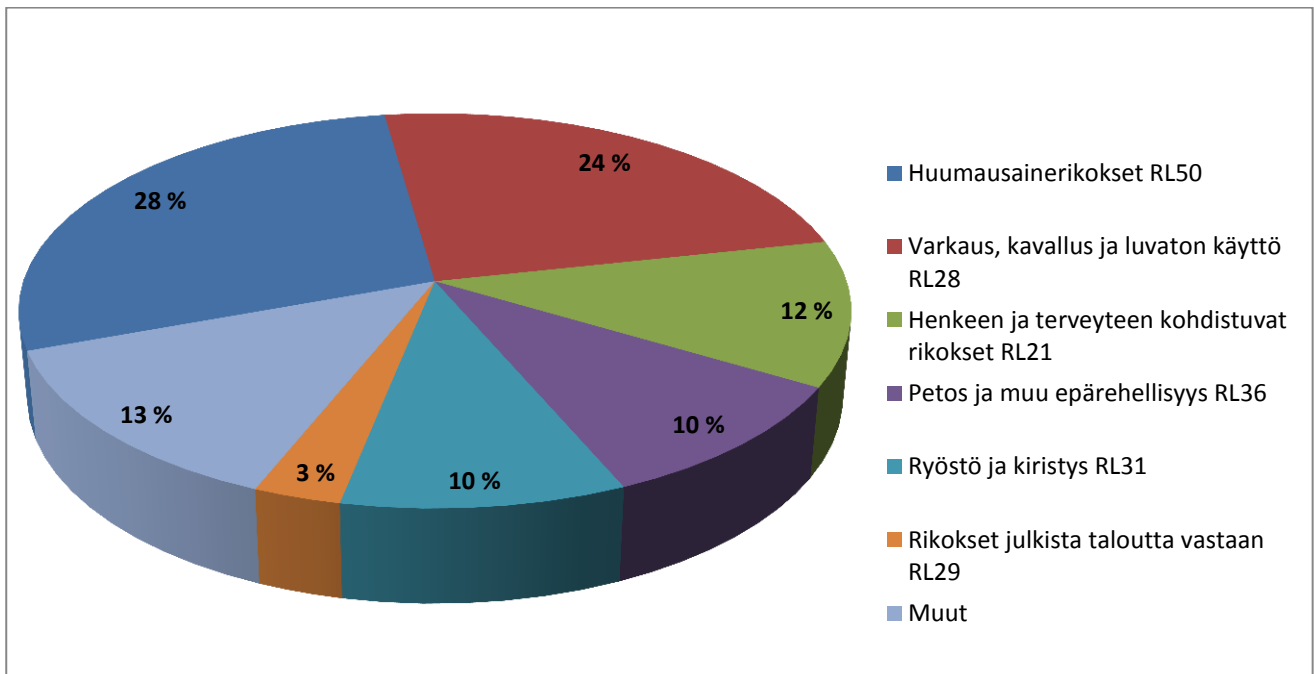
Telekuuntelussa ja -valvonnassa on nähtävissä aiempien vuosien tapaan huumausaine- ja omaisuusrikollisuudesta kirjattujen rikosilmoitusten suuren lukumäärän vaikutus telekuuntelun ja -valvonnan määrään. Rikoslajien pohjana ovat samaan rikoslain lukuun kuuluvat rikokset.

Kaavio 6. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

2.1.6.2 Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

Huumausainerikokset on palannut suurimmaksi perusterikosryhmäksi televalvonnassa, joskin varkaus- ja kavallusrikokset on keinon käytön edellytyksenä lähes yhtä useassa tapauksessa; yhdessä nämä vastaavat yli puolta televalvonnan käyttöalaan kuuluvista rikoksista.

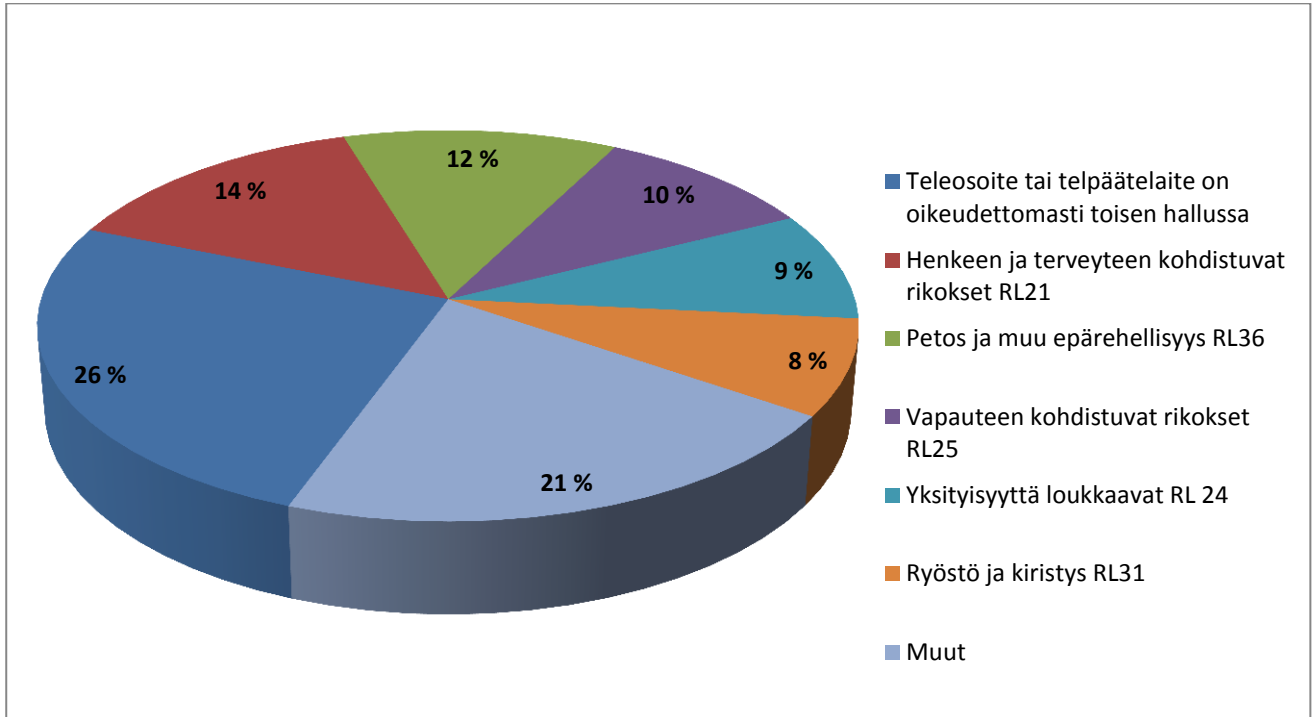

Kaavio 7. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

2.1.6.3 Perusterikokset televalvonnassa telesoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

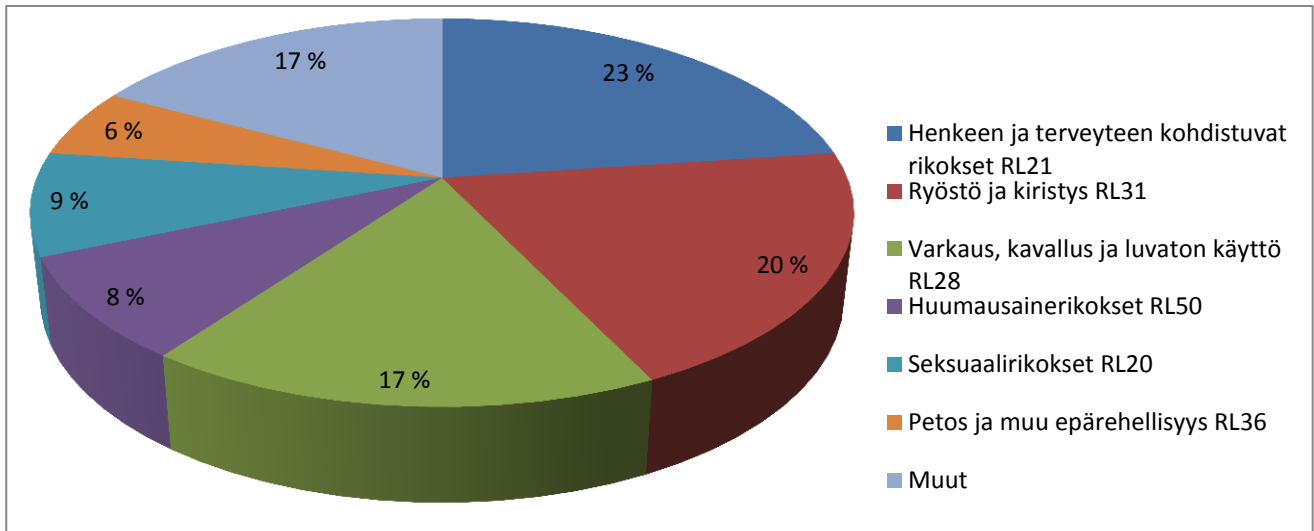
Suostumusperusteisessa televalvonnassa suurimpana ryhmänä ovat entiset sähköisen viestinnän tietosuojalain mukaiset keinot, jotka ennen vuoden 2014 lakimuutosta olivat tiedonsaantipyynnöjä. Rikostyyppit tässä luokassa ovat kenties kansalaisen kannalta moninaisimmat korostaen keinon monikäyttöisyyttä.

Kaavio 8. Perusterikokset televalvonnassa telesoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

2.1.6.4 Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi

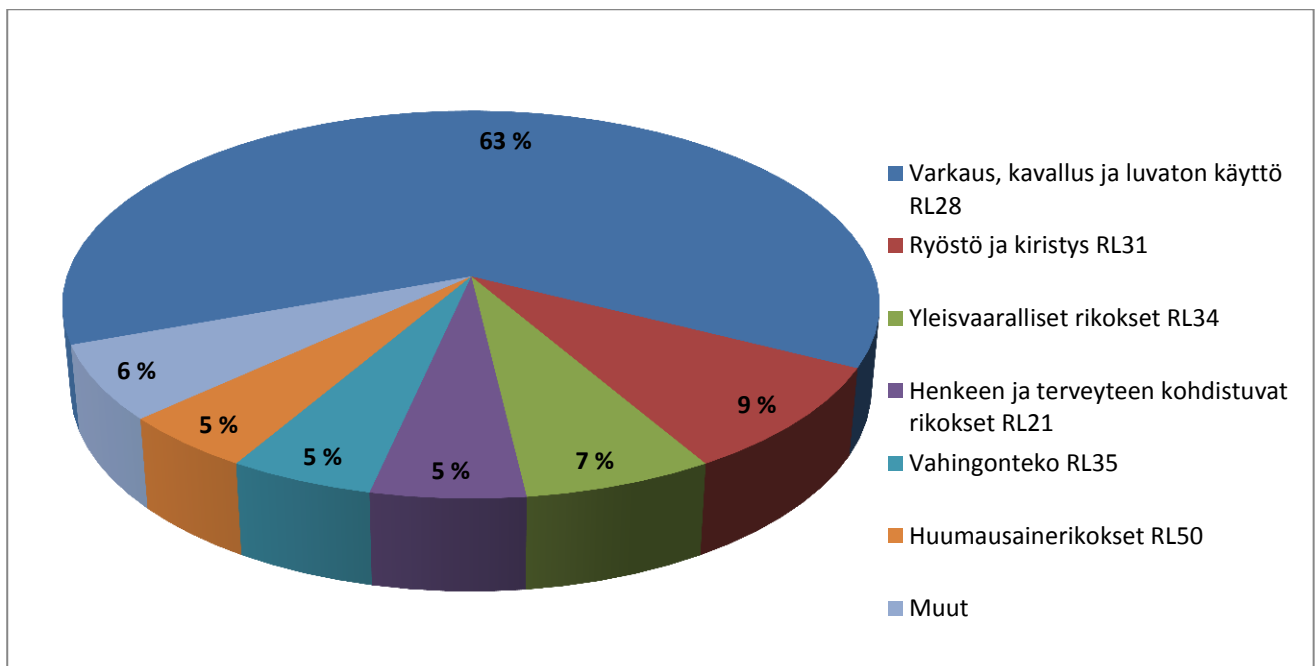
Sijaintitiedon hankkimista epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi käytettiin tarkasteluvuonna yhteensä 64 kertaa lisääntyen 8 kappaletta edellisvuodesta. Toimivaltuuden lainsäädännöllisenä perusteena on ollut rikosprosessin tehostaminen tavoittamalla prosessia karttelevia henkilöitä. Kaaviossa ei ole mukana vankeusrangaistukseen ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen tavoittamiset, joita oli yhteensä 29 kappaletta. Tuomitun tavoittamiseksi tehtyjen toimenpiteiden määrä oli yli kaksinkertaistunut vuodesta 2015 ollen noin 45 % kaikista sijaintitietojen hankkimiseksi kirjatusta pakkokeinoista.

Kaavio 9. Peruserikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi

2.1.6.5 Peruserikokset tukiasematietojen hankkimisessa

Ylivoimaisesti merkittävin osa tukiasematietojen hankkimisista on kohdistunut omaisuusrikollisuuteen (törkeisiin varkausrikoksiin). Selittävä tekijänä voi olla erityisesti kansainvälisen ja järjestäytyneen omaisuusrikollisuuden liikkuvuus valtakunnan alueella. Tukiasematietojen hankkimisen antaakin tutkiville yksiköille mahdollisuuden saadun materiaalin analysoinnin kautta kohdentaa tiedonhankintaa mahdollisesti televalvonnalla.

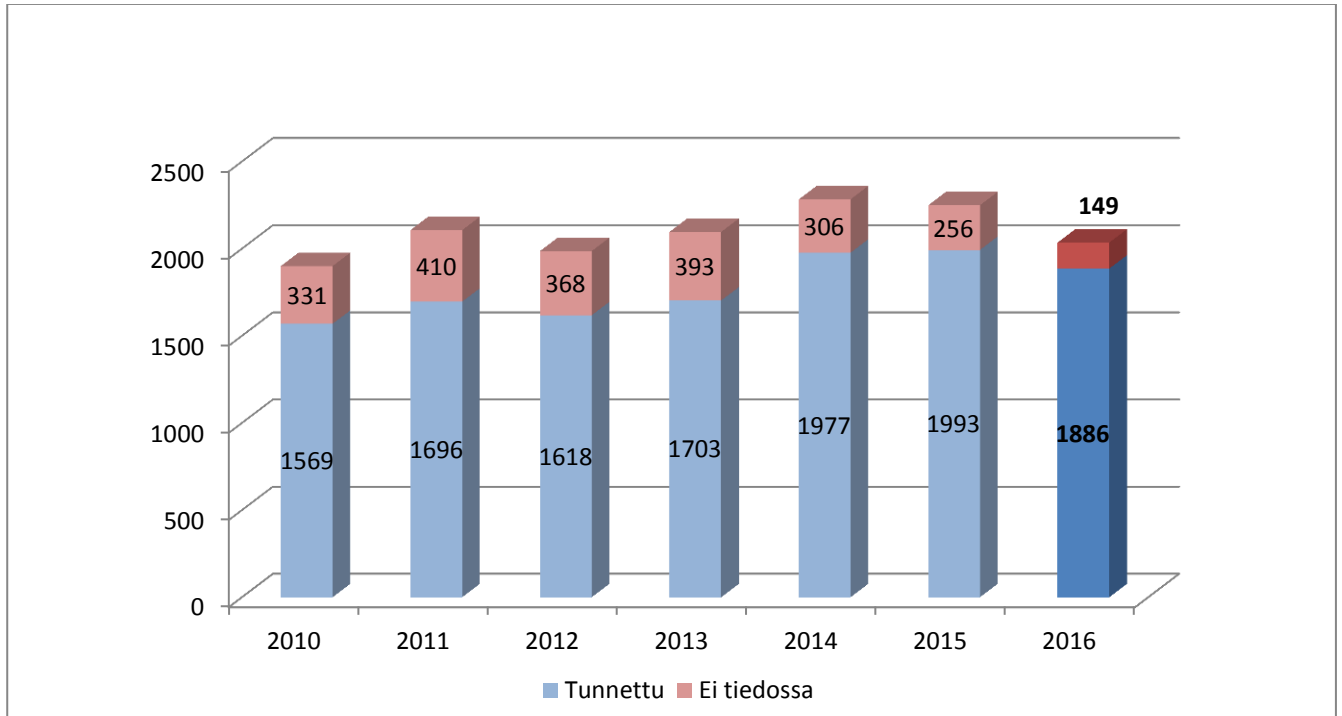

Kaavio 10. Peruserikokset tukiasematietojen hankkimisessa

2.1.7 Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Alla olevan kaavion tilastot sisältävät sekä tunnetut että tuntemattomat pakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden määrät ja kaikki telepakkokeinot. Vuonna 2016 yhteensä 2035 henkilöä on ollut telepakkokeinon kohteena.

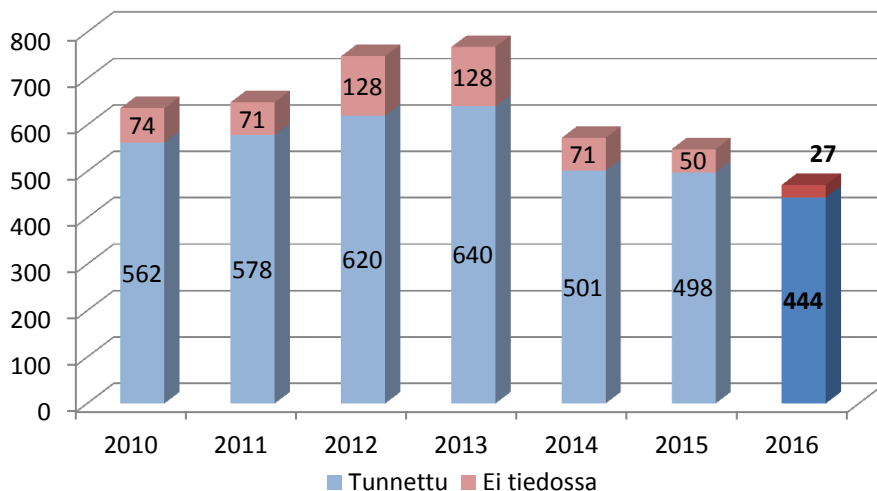
Kaavioiden 11–13 tulkinnessa on huomioitava, että erityisesti tuntemattomaksi jääneiden epäiltyjen määrä on vähentynyt merkittävästi. Lisäksi telekuuntelun ja -valvonnan epäiltyjä ei voi laskea suoraan yhteen, koska samaan henkilöön on voitu kohdentaa molempia telepakkokeinoja. Salpa-järjestelmän tilastotoiminnossa hakuperusteena on henkilötunnus. "Ei tiedossa" olevien lukumäärää ei voida tilastoida täsmällisesti, sillä näistä jokainen lasketaan omana lukunaan. Eli kymmenen "ei tiedossa" olevaa henkilöä voi tosiasiasa olla yhdestä kymmeneen eri fyysistä henkilöä.

Kaavio 11. Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

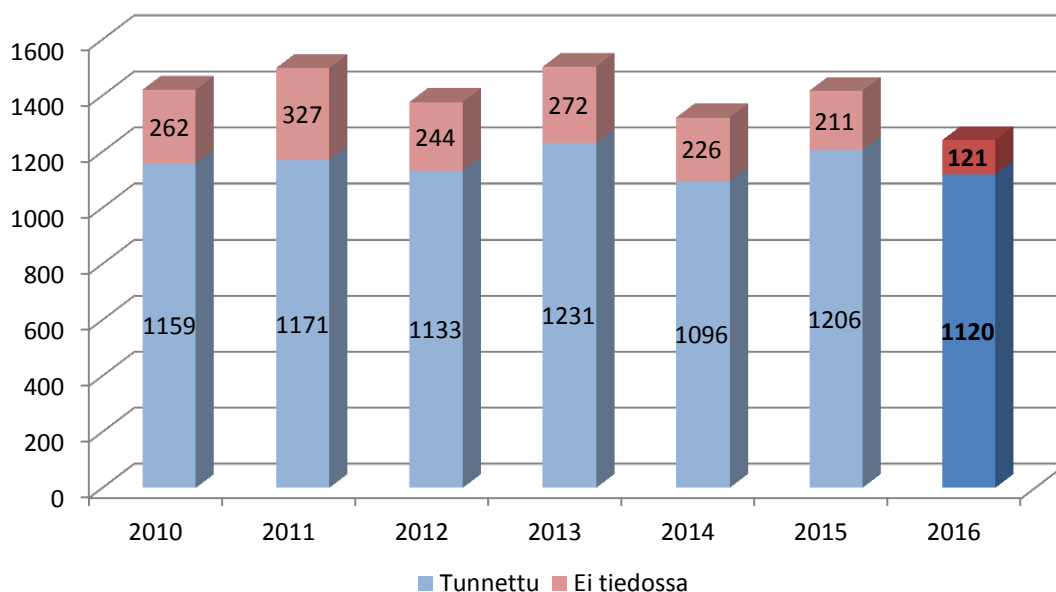
2.1.7.1 Telekuuntelun ja -valvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Kaavion esittämässä tilastossa on huomattavaa tuntemattomaksi jääneiden henkilöiden määrän merkittävä laskeva trendi viimeisinä vuosina. Yleisenä havaintona voidaan todeta, että tämä on ollut seurausta Poliisihallituksen laillisuusvalvonnassaan asiaan v. 2014 kohdistamasta selvityksestä, Poliisihallituksen ja oikeusyksiköiden asiaan kohdistamasta huomiosta sekä kirjaamiskäytäntöiden täsmentämisestä poliisiyksiköissä.

Kaavio 12. Telekuuntelun ja -valvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

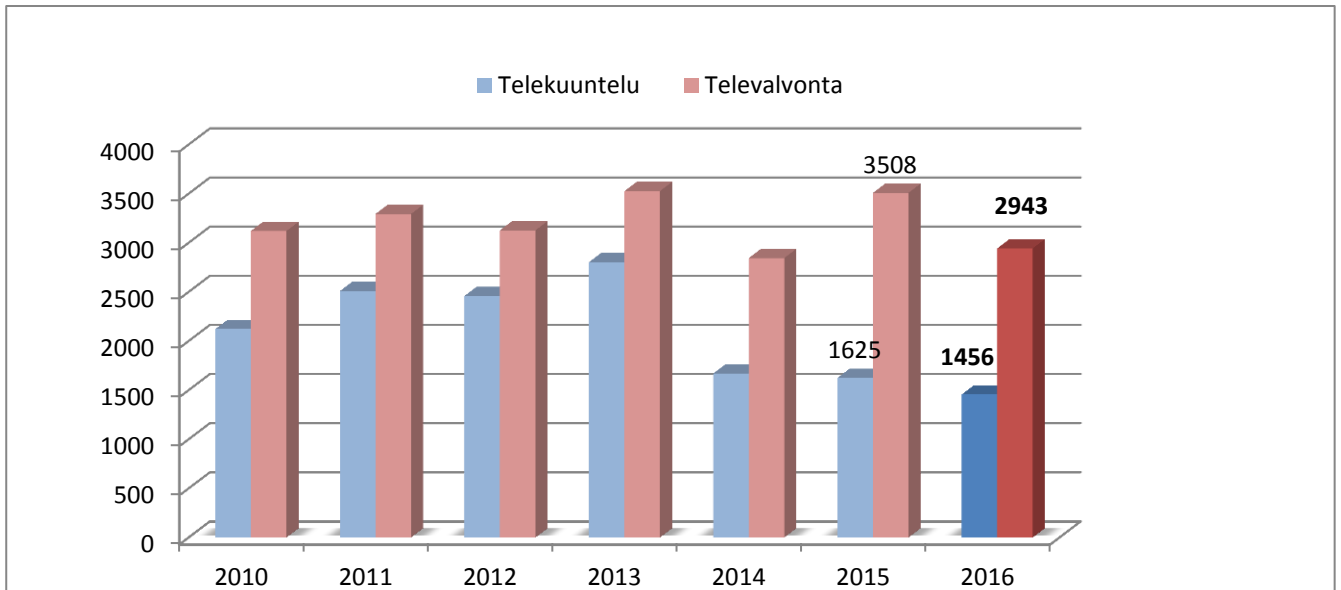
2.1.7.2 Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Kaavio 13. Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

2.1.8 Telepakkokeinon kohteina olleiden liittymien lukumäärät

Kohteena olevien liittymien lukumäärä on romahtanut viime vuosina erityisesti telekuuntelussa ja -valvonnassa. Voitaneen todeta, että telekuuntelusta saadut hyödyt suhteessa haittoihin eivät ole olleet vuosikymmenen alun tasolla. Televalvonnassa näyttäisi olevan enemmän normaalilta vaikuttavaa kausivaihtelua.

Kaavio 14. Telepakkokeinon kohteina olleiden liittymien lukumäärät

2.1.9 Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot

Merkityksellisyysarviolla tutkinnanjohtaja määrittelee missä määrin käytetty tiedonhankintakeino on edesauttanut jutun selvittämistä (poliisilaissa rikoksen estämistä). Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio on koostettu Salpa-järjestelmän pöytäkirjoihin kirjatusta alustavista tai lopullisista arvioista. Vuonna 2016 edellä mainitut hakuehdot täyttäviä pöytäkirjoja on ollut 2729 kappaletta. Merkityksellisyysarvion kaaviossa R/T = ratkaiseva/tärkeä merkitys, V/E = vähäinen merkitys/ei merkitystä, R = ratkaiseva merkitys ja E = ei merkitystä.

Pöytäkirjat yhteensä: 2729	R/T	V/E	R	E
SIJAINNITIE TOJEN HANKKIMISESTA EPÄILLYN JA TUOMITUN TAVOITTAMISEKSI	41,51 %	58,49 %	9,43 %	43,40 %
TELEKUUNTELUSTA JA -VALVONNASTA	52,99 %	47,01 %	9,33 %	13,06 %
TELEVALVONNASTA TELEOSOITTEEN TAI TELEPÄÄTELAITTEEN HALTIJAN SUOSTUMUKSELLA	52,94 %	47,06 %	13,81 %	25,83 %
TELEVALVONNASTA	51,36 %	48,64 %	6,71 %	12,29 %
TIE TOJEN HANKKIMISESTA TELEKUUNTELUN SIJASTA	83,33 %	16,67 %	33,33 %	0,00 %
TUKIASEMATIE TOJEN HANKKIMISESTA	27,99 %	72,01 %	4,37 %	31,49 %

Kaavio 15. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot

Sijaintiedon hankkimisen ratkaisevan tai tärkeän merkityksen osuus on laskenut viimevuodesta, joka saattaa heijastaa rikollisten tietoisuuden lisääntymistä keinoon olemassa olost.

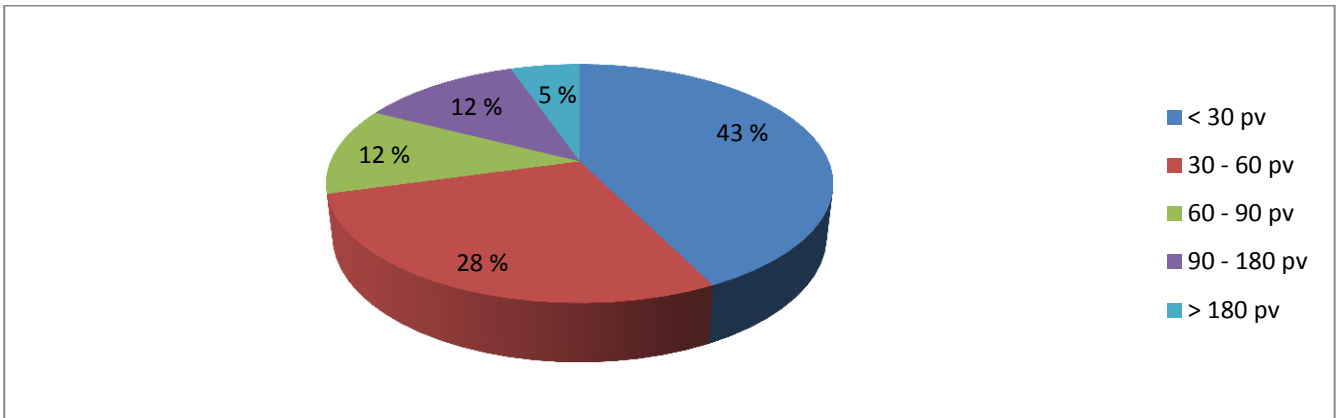
Tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta on tehty 6 pöytäkirjaa vuonna 2016. Viimevuonna telepakkokeinoon tuloksellisuus jäi olemattomaksi, mutta tänä vuonna tuloksellisuus on ollut huomattavasti parempi. Keinoon käyttömäärät ovat kuitenkin niin pienet, ettei kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä tule tehdä. Keinoon käyttämättömyyteen on varmaan syynsä myös kyseisen pykälän sisällössä ja muotoilussa (katso kohta 4.4.6).

Telekuuntelun ja -valvonnan sekä televalvonnan ratkaiseva tai tärkeä merkitys on edelleen tyydyttävällä tasolla, joskin molempien merkitys on viime vuosina ollut laskussa. Sen sijaan tukiasematietojen hankkimisen vähäinen merkitys tai merkityksettömyys antaa aiheen kysyä onko käytön harjonta suoritettu loppuun asti. Toisena vaihtoehtona merkityksellisyysarviolle on se, että tukiasematietojen hankkimisella saatava tieto nähdään eräänlaiseksi raakadataksi, josta analyysin ja täsmennetympään televalvonnan kautta saadaan konkreettisempia tuloksia. Operaattoreilla olisi olemassa teknisiä keinoja parantaa tukiasematietojen hankkimisen tuloksellisuutta.

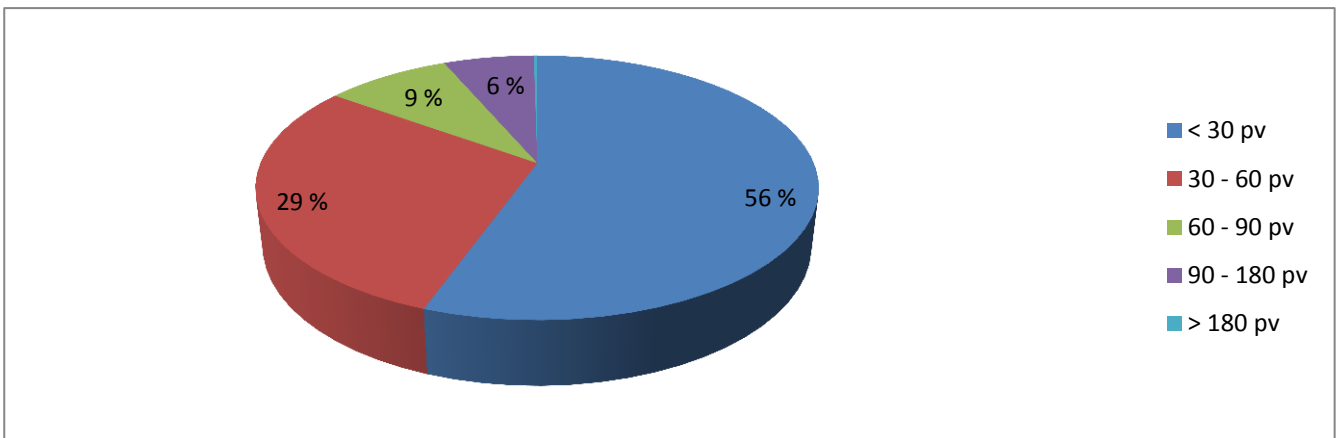
Yleisenä huomion tulee tiedostaa, että merkityksellisyysarvion tarkastelu on arvioijan subjektiivinen näkemys keinon tuottamasta näyttöarvosta tai merkityksestä esitutinnan suuntaamisessa.

2.1.10 Telepakkokeinojen kesto

Merkittäviä ajallisia eroja eri telepakkokeinojen käytön ajallisessa ulottuvuudessa ei ole havaittavissa.

Kaavio 16. Telekuuntelun kesto

Kaavio 17. Televalvonnan kesto

2.1.11 Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Oikeusturvakysymykset ovat salaisen tiedonhankinnan luonteesta johtuen korostetun tärkeitä. Merkittävä oikeusturvan tae onkin, että asianosainen saa tutustua viranomaisella olevaan aineistoon, minkä johdosta tällä on oltava mahdollisuus saada ylipäättään tieto keinon käytöstä pakkokeinojen käytön lopettamisesta alkavan vuoden aikana.

Tiedonhankinnan jälkeen tieto salaisen toimenpiteen ilmoittamisen siirtämisestä tai ilmoittamatta jättämisestä saattaa muuttua hyvinkin pitkään toimenpidevuoden jälkeen. Tästä johtuen tilastotieto nykyisten salaisten toimenpiteiden ilmoittamisen siirtämisistä ja ilmoittamatta jättämisistä saattaa muuttua. Toisin sanoen, mitä tuoreempia Salpa-diaareita tarkastellaan, sitä vähemmän relevantti ilmoittamisesta kertova tieto on.

”Ei voida ilmoittaa”-merkintää Salpa-pöytäkirjalla käytetään, kun epäilty on kuollut, tavoittamatta, tuntematon tai pakkokeinon kohde on asianomistaja, jolle ilmoitusta ei tarvitse tehdä.

Telekuuntelun ja -valvonnan osalta ilmoitus oli myöhässä 11 tapauksessa ja televalvonnan osalta 29 tapauksessa. Tämä ei välttämättä tarkoita sitä, että ilmoitusta ei olisi tehty pakkokeinon kohteelle ajoissa, sillä ilmoittaminen on saattanut jäädä kirjaamatta pöytäkirjaan. Ilmoitus itsessään ja merkintä siitä on voitu tehdä kuulustelupöytäkirjaan tai muulle lomakkeelle, joskin Salpamääräyksessä on suositeltu ilmoituksen kirjaaminen nimenomaan Salpa-ilmoituslomakkeelle. Samoin Salpa-järjestelmästä vuoden 2016 aikana löytynyt virhe on saattanut vaikuttaa siihen, etteivät kaikki tutkinnanjohtajat ole saaneet ilmoittamisvelvollisuuden päättymisestä muistuttavaa sähköpostia (kts. 4.4.2).

Ilmoitukset epäillylle yhteensä: 3555	Lkm	Ilmoitus tehty	Ei voida ilmoittaa	Ilmoitus myöhässä	Ei käytetty	Ilmoituksen siirtäminen tehty	Ilmoituksen siirtäminen myönnetty
SIJAINNITETUJEN HANKKIMISESTA EPÄILLYN JA TUOMITUN TAVOITTAMISEKSI	41	21		2	1		
TELEKUUNTELUSTA JA -VALVONNASTA	482	479	1	11	3		23
TELEVALVONNASTA	1217	1208	4	29	9		4
TIETOJEN HANKKIMISESTA TELEKUUNTELUN SIJASTA	9	9		1			1

Kaavio 18. Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

2.1.12 Kuuntelukiellot

Telekuuntelussa ja -valvonnassa kuuntelukielloja on ollut 116 pöytäkirjassa ja tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta yhdessä pöytäkirjassa. Kuuntelukiellojen lukumäärä on haettu 335 pöytäkirjasta. Absoluuttisia kuuntelukiellon alaisia keskusteluita ovat rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäyntiavustajan väliset, rikoksesta epäillyn ja lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin ja sosiaalityöntekijän väliset sekä papin ja rikoksesta epäillyn väliset keskustelut. Tutkinnanjohtajien on tullut hävittää kuuntelukiellon alaiset tallenteet.

2.1.13 Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Telekuuntelussa ja -valvonnassa ylimääräisen tiedon käyttö on kirjattu kuuteen pöytäkirjaan ja televalvonnassa kahdeksaan. Ylimääräisen tiedon lukumäärä on haettu 1956 pöytäkirjasta.

Tällä hetkellä Salpa-järjestelmän pöytäkirjassa oleva merkintä ylimääräisestä tiedosta on yksi tietue riippumatta siitä sisältääkö kyseinen tietue ylimääräisen tiedon luovutusta yhden telekuuntelutallenteen tai tuhansien televalvontatapahtumien verran. Ylimääräisen tiedon käyttämisen tarkempi tilastointi vaatisi muutoksia Salpa-järjestelmään.

2.2 Poliisilakiperusteiset telepakkokeinot

2.2.1 Yleistä

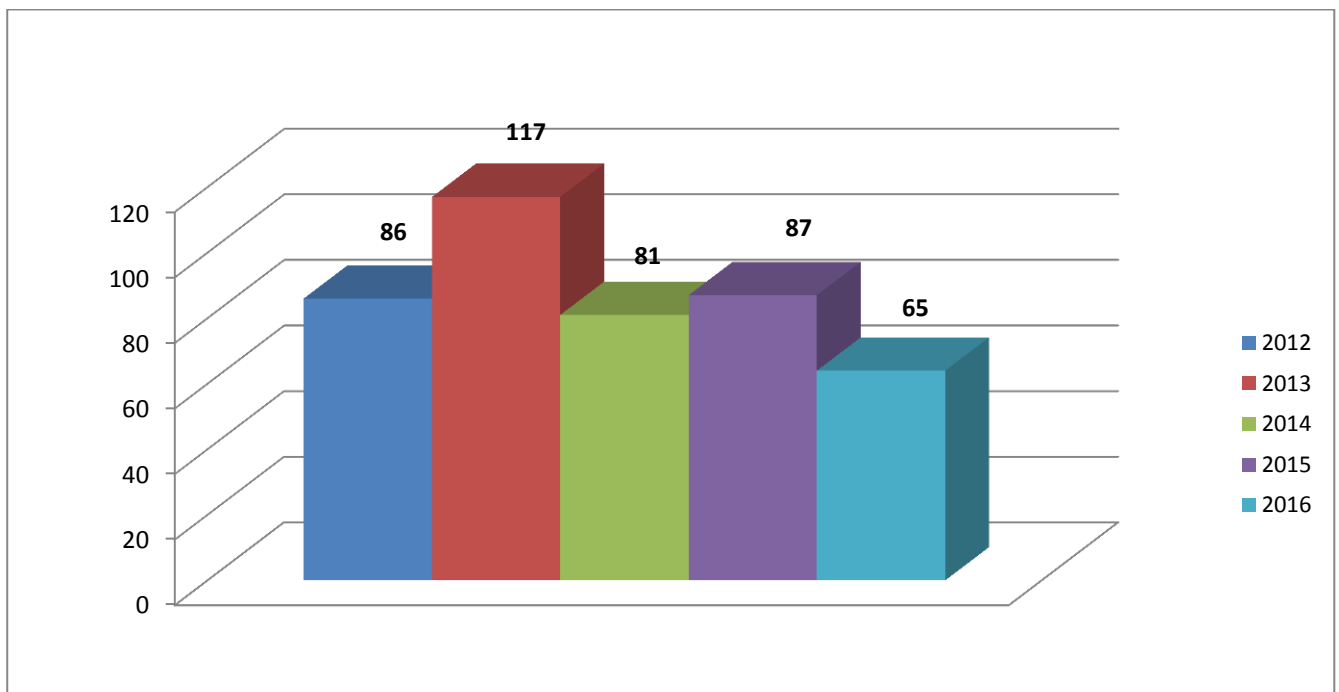
Poliisilain uudistuksen myötä uusia telepakkokeinoja ovat tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta (PolL 5:6 §) sekä suostumusperusteinen televalvonta (PolL 5:9 §). Jo vuosia keskeisimpinä te-

lepakkokeinoina ovat olleet telekuuntelu, televalvonta, sekä tukiasematietojen hankkiminen, joita koskee vastaavat sääntelyt kuin pakkokeinolaissa.

Vakiintuneeksi käytännöksi poliisin toiminnassa ovat muotoutuneet turvautumiset vuonna 2014 säädettyihin televalvontakeinoihin henkeä tai terveyttä uhkaavaa vaaraa torjuttaessa (PoLL 5:8,3 §) sekä selvitettyä kuolemansyytä (PoLL 5:8,5 §).

2.2.2 Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

Vuonna 2016 toteutui 65 televalvontadiaaria vähentyen yli neljänneksellä edellisvuodesta. Tämä osoittaa aiempien vuosien tapaan sen, että poliisilakiperusteinen televalvonta ei lukumääräisesti, toisin kuin merkitykseltään, ole merkittävä salainen tiedonhankintakeino. Alla esitettyjen televalvontadiaarien lisäksi poliisilakiperusteisesti on suoritettu yksi telekuuntelu henkeä ja terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi (PoLL 5:5 §).

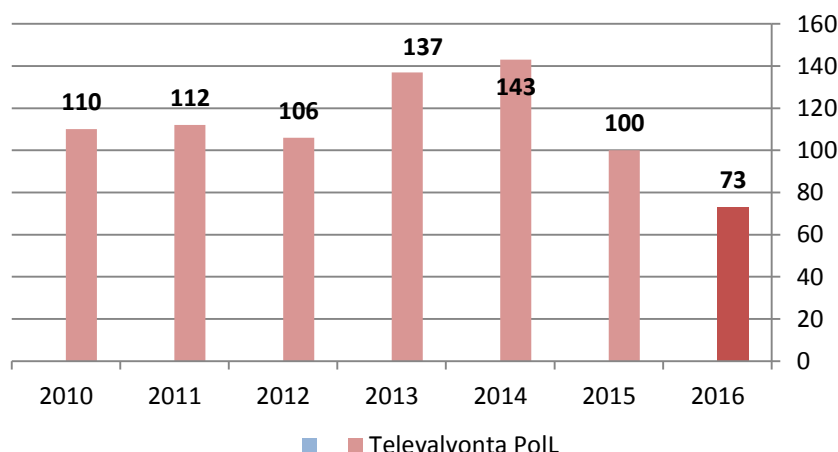

Kaavio 19. Toteutuneiden televalvontadiaarien lukumäärät

2.2.3 Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten/-päätösten lukumäärät

Televalvontavaatimusten sekä päätösten lukumäärä on vähentynyt myös lähes neljänneksellä. Tämä tarkoittaa, että yhdellä diaarilla on tarkasteluvuonna ollut keskimäärin 1.1 vaatimusta (yleensä ottaen jatkovaatimukset kirjataan kuukauden välein).

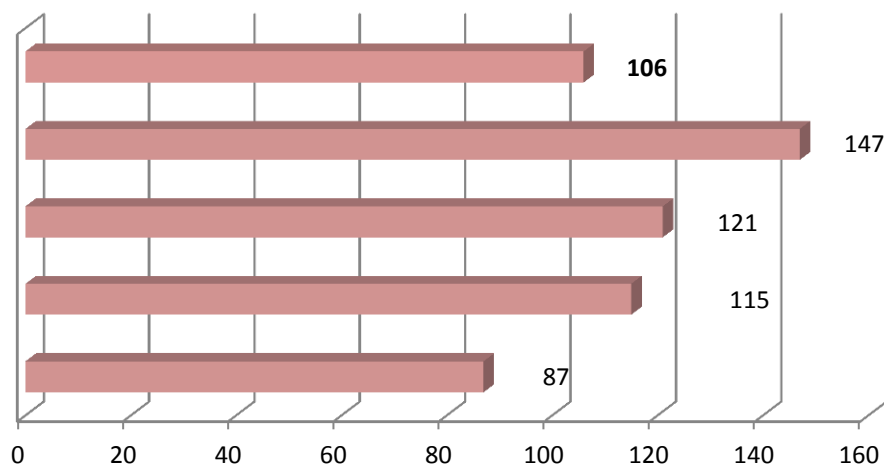
Yllä kohdassa 2.2.2. esiin tuodussa välttämätöntä telekuuntelua henkeä ja terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi kirjattu telekuunteludiaari on sisältänyt yhden vaatimuksen.

Kaavio 20. Myönnettyjen televalvontavaatimusten/ -päätösten lukumäärät

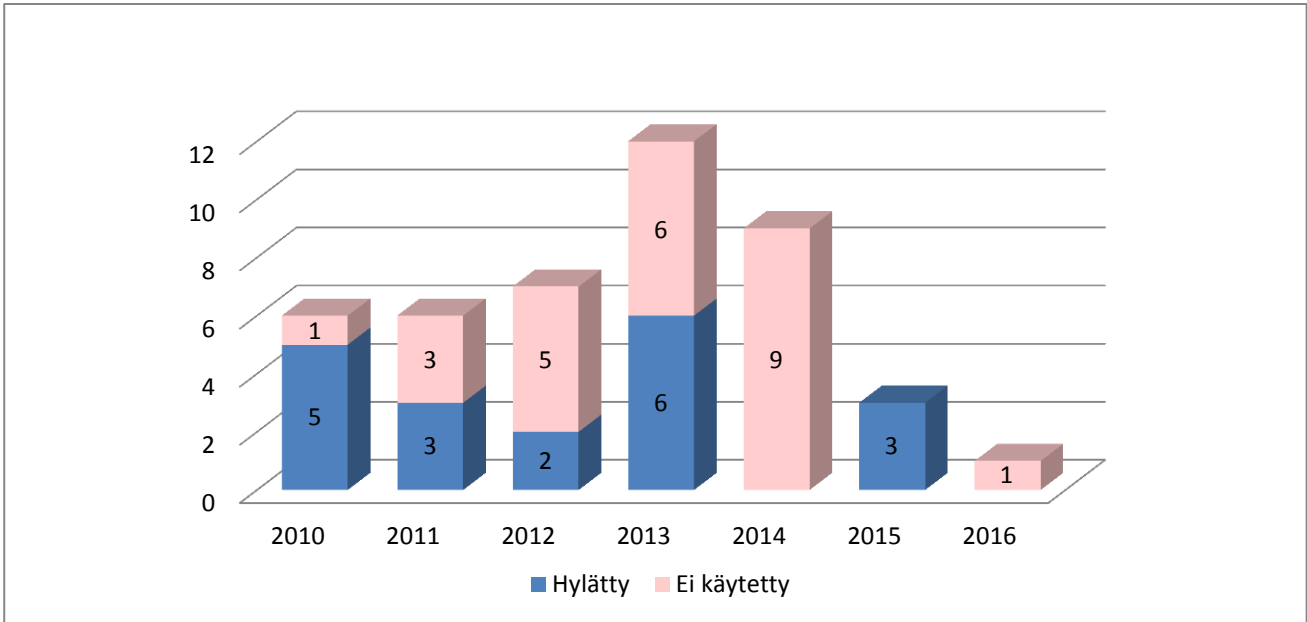
2.2.4 Myönnettyjen televalvontalupien / -päätösten lukumäärät

Myönnettyjen lupien määrää tarkasteltaessa tulee muistaa että yhdellä vaatimuksella voi olla useita teleosoitteita tai -päätelaitteita. Joko käräjäoikeuden tai tutkinnanjohtajan tehdessä myönteisen ratkaisun pakkokeinon käyttöön syntyy tilastoon yksi myönnetty vaatimus ja toisaalta teleosoite- tai päätelaitekohtaisesti niin monta myönnettyä lupaa kuin näitä vaatimuksella oli; kaaviot 18 ja 19 huomioiden yksi vaatimus on sisältänyt keskimäärin 1.45 teleosoitetta/-päätelaitetta.

Kaavio 21. Myönnettyjen televalvontalupien / -päätösten lukumäärät

2.2.5 Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

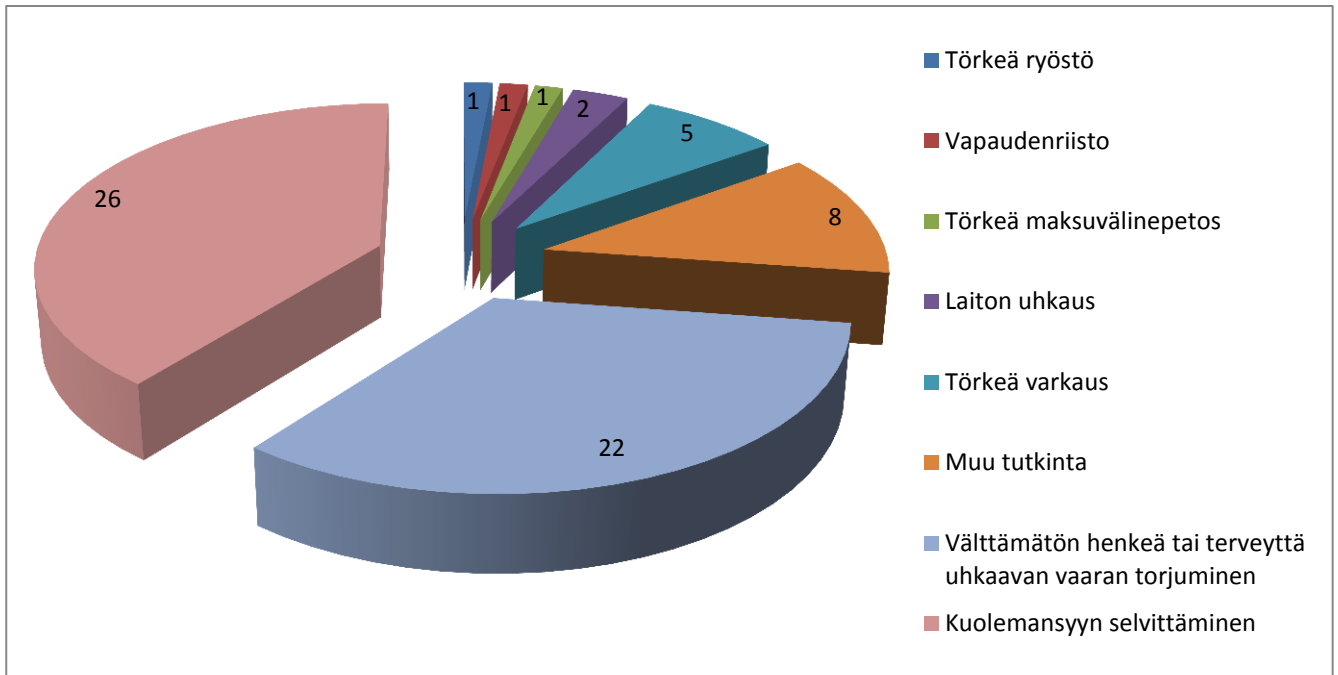

Kaavio 22. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

2.2.6 Perusterikokset rikoslajeittain

2.2.6.1 Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

Vuonna 2016 poliisilakiperusteisia televalvontadiaareja on kirjattu 66 juttuun (yhden jäädessä käyttämättömäksi). Välttämättömän henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi niitä on kirjattu 25 tapauksessa ja kuolemansyyn selvittämiseksi 26 kertaa. Muina perusteina ovat olleet muun muassa törkeä varkaus (5) sekä laiton uhkaus (2). Televalvonnan perusteista voitaneen tehdä johtopäätös, että televalvonnan käytössä poliisilakiperusteisesti korostuu enemmän yleisen järjestyksen ja turvallisuuden näkökulma, koska sitä käytetään kokonaismäärään nähden runsaasti välittömän henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi ja kuolemansyyn selvittämiseksi. Käytännössä muiden juttujen osalta rikosten estäminen sekä paljastaminen jäävät melko marginaaliseksi, lainsäädännön rajattua poliisilaissa keinojen käytön mahdollistamat rikosnimikkeet hyvin vähiin.

Kaavio 23. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

2.2.6.2 Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

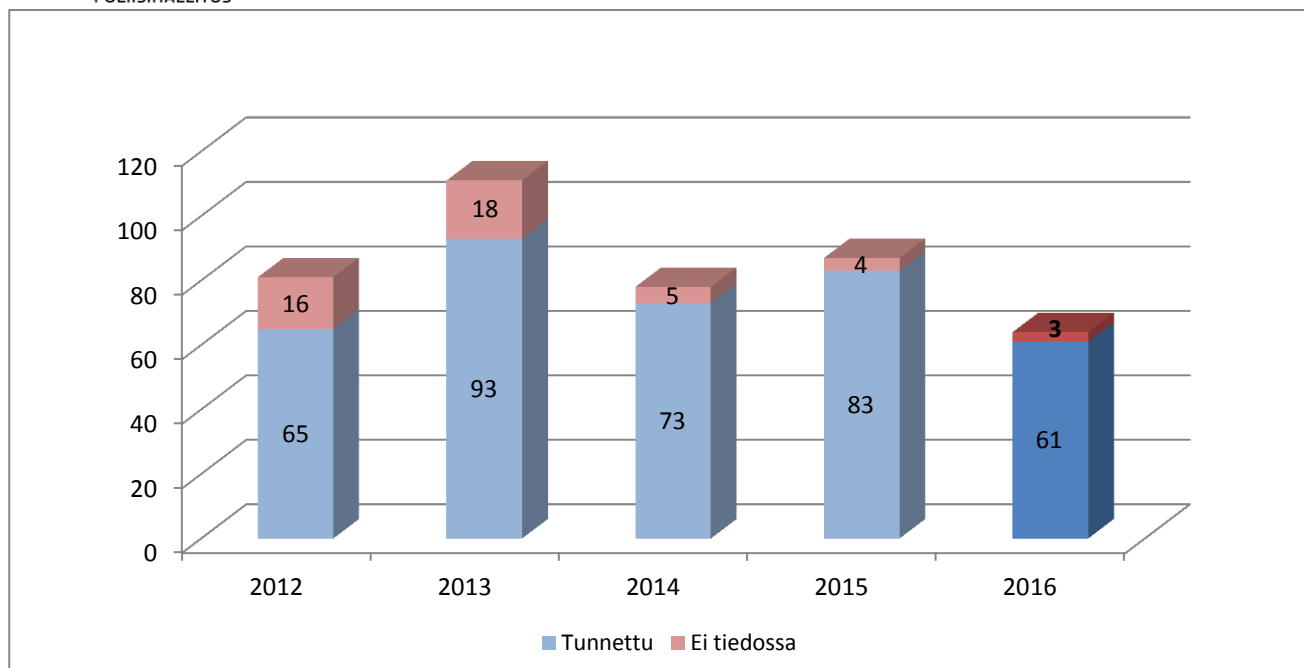
Televalvontaa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella on suoritettu kerran perusteen ollessa viestintärauhan rikkominen ja kerran telepäätelaitteen ollessa oikeudettomasti toisen hallussa.

2.2.6.3 Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

Vuonna 2016 tukiasematietojen hankkimista ei poliisilakiperusteisesti käytetty.

2.2.7 Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

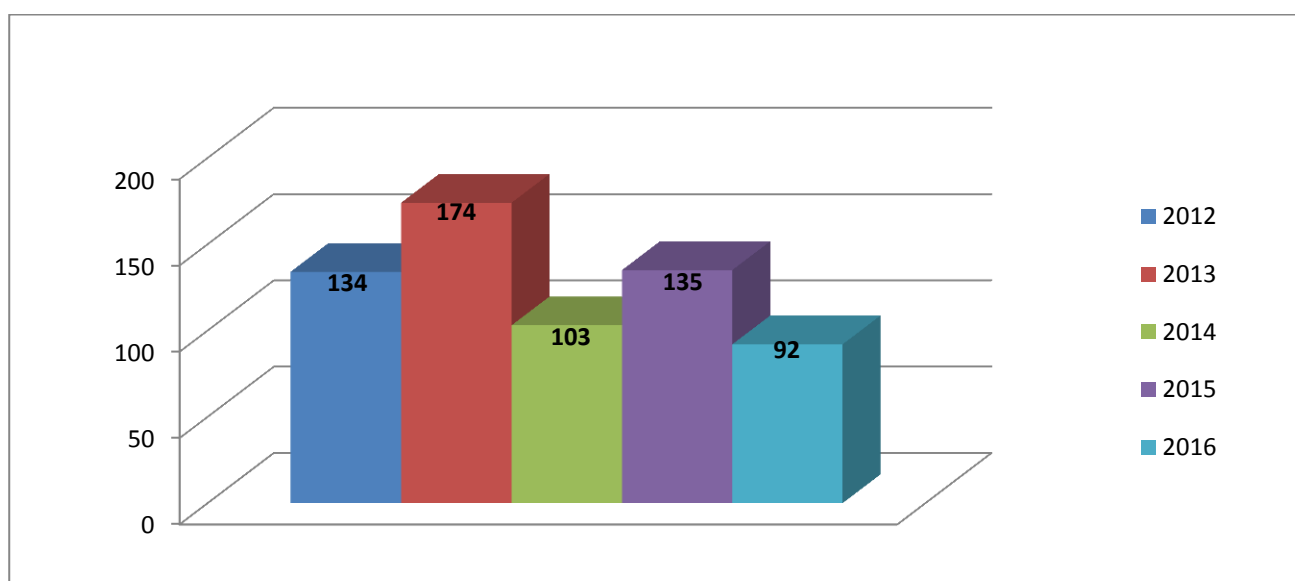
Tunnettujen ja ei-tiedossa olevien henkilöiden määrä on laskenut neljänneksellä verrattaessa vuoden 2015; ollessa pienin viiteen vuoteen. Huomioitaessa telepakkokeinon käytön vähäisen määrän, vuositasolla yksittäisen jutun henkilölukumäärä vaikuttaa kokonaishenkilölukumäärään.

Kaavio 24. Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

2.2.8 Televalvonnan kohteena olleiden liittymien lukumäärät

Televalvonnassa olleiden liittymien määrä tarkasteluvuonna on tarkastelujakson vähäisin.

Kaavio 25. Televalvonnan kohteena olleiden liittymien lukumäärät

2.2.9 Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio

Muita keinoja kuin televalvontaa on käytetty niin vähän, ettei niiden merkityksellisyysarviosta kannata vetää mitään johtopäätöksiä. Televalvonnan puolella reilulla kolmasosalla oli ratkaiseva/tärkeä merkitys.

Pöytäkirjat yhteensä: 72	R/T	V/E	R	E
Telekuuntelusta ja -valvonnasta	0,00 %	100,00 %	0,00 %	100,00 %

Televalvonnasta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella	0,00 %	100,00 %	0,00 %	100,00 %
Televalvonnasta	37,68 %	63,32 %	5,80 %	28,99 %
Tukiasematietojen hankkimisesta	100,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %

Kaavio 26. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio

2.2.10 Televalvontakeinojen käytöstä ilmoittaminen

Yleisenä huomiona kaavion 27 tulkinnaassa tulee muistaa pakkokeinon käytön lopettamisesta alka-
va vuoden mittainen aika poliisilain 5:58,1 § mukaisesti. Vuoden 2016 ainoasta telekuuntelu ja
-valvonnasta ei ilmoitusvelvollisuutta ole vielä syntynyt .

Ilmoitukset epäillylle yhteensä:	Lkm	Ilmoitus tehty	Ei voida ilmoittaa	Ilmoitus myöhässä	Ei käytetty
TELEVALVONNASTA	51	48	2	1	0

Kaavio 27. Televalvontakeinojen käytöstä ilmoittaminen

2.2.11 Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa ei ole käytetty yhdessäkään telepakkokeinotapauksessa. Tiedot on haettu 57
pöytäkirjasta.

2.2.12 Pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen "kiirepäätökset"

Poliisin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemiä ns. kiirepäätöksiä, joissa poliisimies on oi-
keuttaan päättää televalvonnasta kunnes tuomioistuim on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan
asian viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta, suoritettiin vuonna 2016
yhteensä yhdeksän kappaletta, joista yksi jätettiin käyttämättä (kts. kaavio 20).

2.3 Tiedon tallennusvelvollisuus

2.3.1 Yleistä

Tietoyhteiskuntakaaren 159 §:ään on kirjattu velvoite raportoida eduskunnan oikeusasiamiehelle
annettavaan kertomukseen tilastot viranomaistarpeita varten säilytettävien tietojen hyödyntämises-
tä.

Tilastointia ei voida toteuttaa täydellisesti kaikilta osin, sillä vaikka pyyntöjen tekeminen tilastoi-
daan, niin operaattoreiden vastaukset toimitetaan Salpa-järjestelmän ulkopuoliseen järjestelmään.
Edellisen johdosta pyynnön tekemisen ja tietojen saamisen määrät eivät kohtaa.

Tietojen säilyttämisvelvollisuus koskee seuraavia tietoluokkia ja tallennusaikoja: Matkaviestinver-
kon tiedot 12 kuukautta, internetpuhelinpalvelun tiedot 6 kuukautta ja internetyhteyspalvelun tiedot
9 kuukautta. Tallennetut tiedot ovat hyödynnettävissä televalvonnan PKL 10:6.2 §:n edellytysten
täyttyessä.

2.3.2 Takautuva televalvonta, pakkokeinolaki

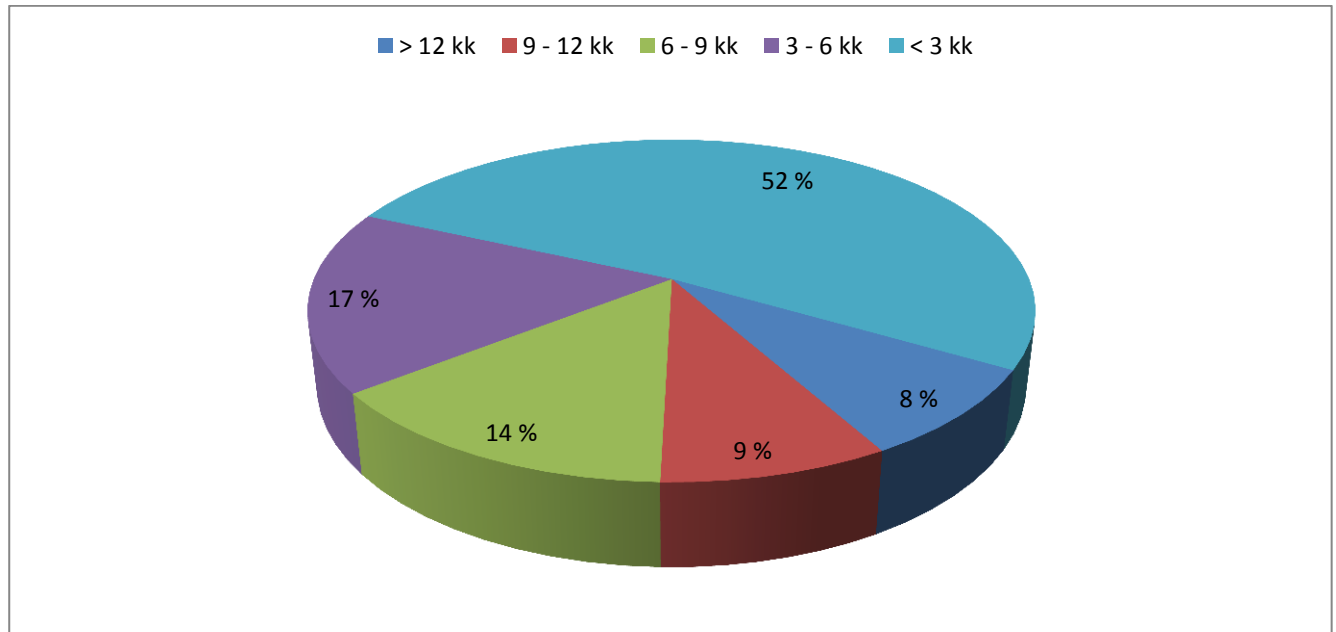
Tiedon tallennusvelvollisuus, Pakkokeinolaki 4400 kpl	> 12 kk	9 - 12 kk	6 - 9 kk	3 - 6 kk	< 3 kk
Sijaintitietojen hankkiminen epäillyn tai tuomitun tavoittamiseksi	3				14

Televalvonta teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella	12	21	18	38	378
Televalvonta	242	256	411	445	1303
Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta					
Tukiasematietojen hankkiminen	1			1	328
Yhteensä	373	379	618	758	2272

Kaavio 28. Takautuva televalvonta pakkokeinoittain, tiedon tallennusvelvollisuus, haetun tiedon ikä

Kuten kaaviosta 29 selviää, että yli puolet kyselyistä kohdistuu suhteellisen tuoreeseen tietoon eli tietoon, jonka ikä kyselyhetkellä on ollut enintään kolme kuukautta vanhaa. Huomattavaa on kuitenkin, että jopa 8 % kyselyistä kohdistuu tietoon, jota ei tallennusedellytysten mukaan ole enää saatavissa.

Kaavio 29. Takautuva televalvonta, tiedon tallennusvelvollisuus, haetun tiedon ikä

2.3.3 Takautuva televalvonta, poliisilaki

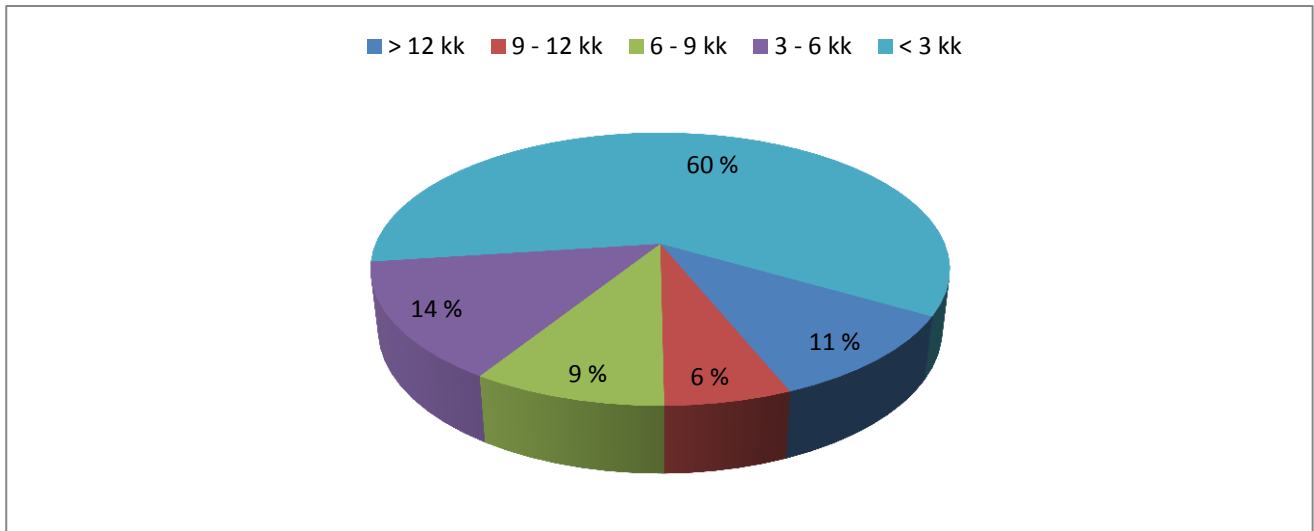
Poliisilain mukaisella takautuvalla televalvonnalla vaadittu tieto on rajoittunut 91 %:ssa iältään tuoreimpaan tietoon.

Tiedon tallennusvelvollisuus Poliisilaki 66 kpl	> 12 kk	9 - 12 kk	6 - 9 kk	3 - 6 kk	< 3 kk
Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella	1				
Televalvonta			4	1	59
Tukiasematietojen hankkiminen				1	

Kaavio 30. Takautuva televalvonta pakkokeinoittain, tiedon tallennusvelvollisuus, haetun tiedon ikä

2.3.4. Poliisin tiedonsaantioikeuspyynnöt

Kaikista tallennusvelvollisuuden alaiseen tietoon kohdistuvista pyynnöistä 60 % kohdistuu tuoreimpaan tietoon, kun taas 11 %:ssa tapauksista on pyyntö kohdistunut sellaiseen tietoon, jonka säilyttämiseen ei ole enää velvollisuutta. Tiedonsaantipyynnöitä on tilastoitu teleosoitekohtaisesti 11 063 kappaletta.

Kaavio 31. Tiedonsaantipyynnöt, tiedon tallennusvelvollisuus, haetun tiedon ikä

PolL 4:3.1 § mukaiset pyynnöt tehdään rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, kun taas PolL 4:3.2 § mukaiset pyynnöt teleosoitteen omistajan tai käyttäjän selvittämiseksi.

	Kaikki	>12 kk	9 - 12 kk	6 - 9 kk	3 - 6 kk	< 3 kk
PolL 4:3.1§	3286	433	223	371	500	1759
PolL 4:3.2§	7777	730	438	641	1042	4926
Yhteensä	11063	1163	661	1012	1542	6685

Kaavio 32. Kaikki tiedonsaantipyynnöt

Tiedonsaantipyynnöt - Tiedontallennusvelvollisuus	Kaikki	> 12 kk	9 - 12 kk	6 - 9 kk	3 - 6 kk	< 3 kk
PolL 4:3.1§	1337	197	44	190	209	697
PolL 4:3.2§	2746	169	38	188	442	1909
Yhteensä	4083	366	82	378	651	2606

Kaavio 33. Tiedontallennusvelvollisuuden alaiset tiedonsaantipyynnöt

Kaiken kaikkiaan rikoksen tutkimiseksi tehtyjä pyyntöjä on tehty 3286 kappaletta, joista tiedon tallennusvelvollisuuden alaiseen tietoon on ollut mahdollisuus päästä käsiksi 1140 pyynnöllä, sillä 197 pyyntöä on kohdistunut sellaiseen tietoon, jota ei ole enää saatavilla. Tämä tarkoittaa sitä, että 35 % tiedonsaantipyynnöistä on toteutettu televalvontarikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

Liittymän omistajan tai käyttäjän tunnistamiseksi on tehty kaikkiaan 7777 tiedonsaantipyyntöä joista tiedon tallennusvelvollisuuden alaiseen tietoon on päässyt käsiksi 2577 pyyntöä, sillä 169 pyyntöä on kohdistunut sellaiseen tietoon, jota ei ole enää saatavilla. Tämä tarkoittaa sitä, että 33 % tiedonsaantipyynnöistä on toteutettu liittymän omistajan tai käyttäjän selvittämiseksi televalvontarikoksissa.

2.4 Poliisi- ja pakkokeinolain mukaiset tarkkailutyypiset keinot

2.4.1 Yleistä

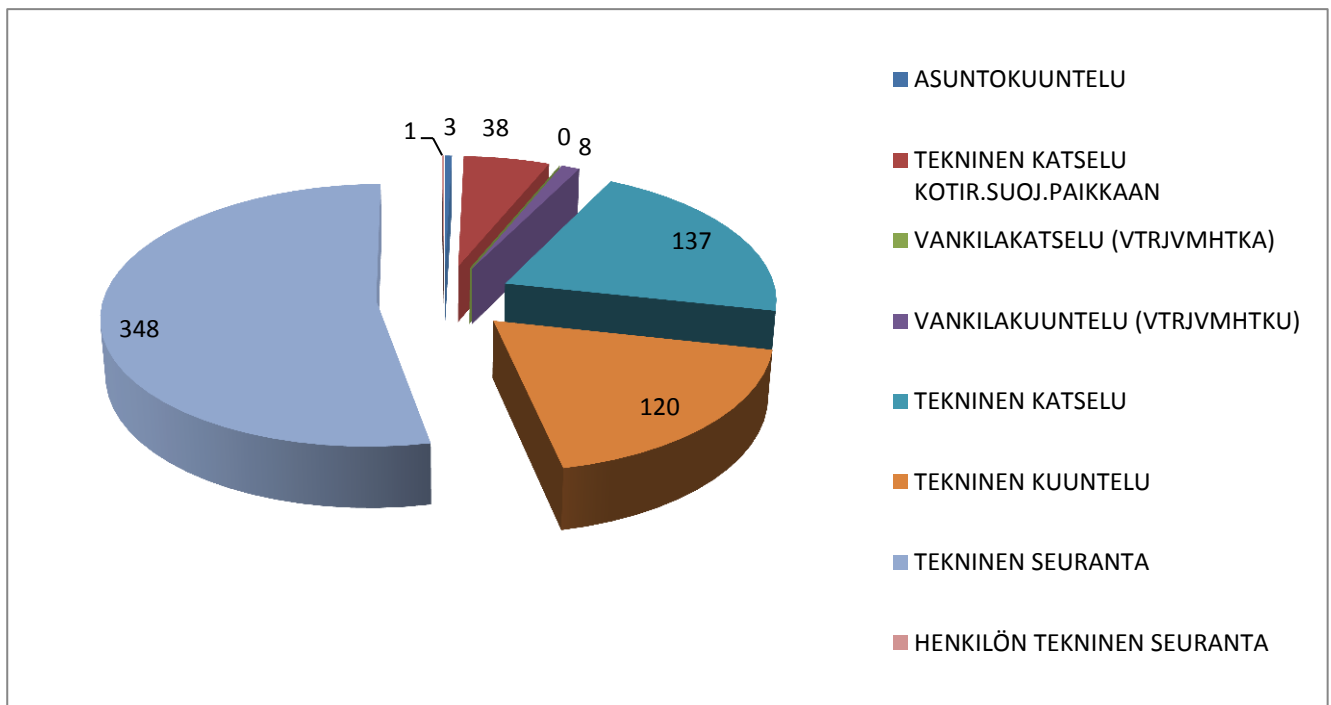
Otsikossa mainittujen keinojen ryhmissä tapahtui vuoden 2014 alusta pakkokeino- ja poliisilakiuudistuksessa useita muutoksia ja uudelleen määrittelyjä. Uusiksi toimivaltuuksiksi säädettiin suunnitelmallinen tarkkailu (PolL 5:13 § ja PKL10:12 §), peitelty tiedonhankinta (PKL 10:14 § ja PolL 5:15 §), tekninen laitetarkkailu (PKL 10:23 § ja PolL 5:23 §), henkilön tekninen seuranta (PKL 10:21 § ja PolL 5:21 §) sekä teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (PKL 10:25 § ja PolL 5:25 §).

Vuonna 2016 tehtiin n. 250 pidättämiseen oikeutetun virkamiehen/poliisimiehen suunnitelmallisen tarkkailun päätöstä. Keinoa toteutetaan pääosin vakavien rikosten, erityisesti törkeiden huumausainerikosten, selvittämiseen/paljastamiseen.

Peitellyn tiedonhankinnan päätöksiä tehdään vuosittain muutamia. Lakiin kirjattu perusterikoskynnyksen korkeus (4 v) muodostaa esteen keinon käytölle. Keinon käyttökelpoisuutta lisäisi huomattavasti kynnyksen lasku kahteen vuoteen. Keinossa hyvää on, että se voi kohdistua muuhunkin kuin rikoksesta epäiltyyn.

2.4.2 Pakkokeinolain mukainen tekninen tarkkailu

2.4.2.1 Teknisen tarkkailun päätökset ja vaatimukset pakkokeinotyypeittäin

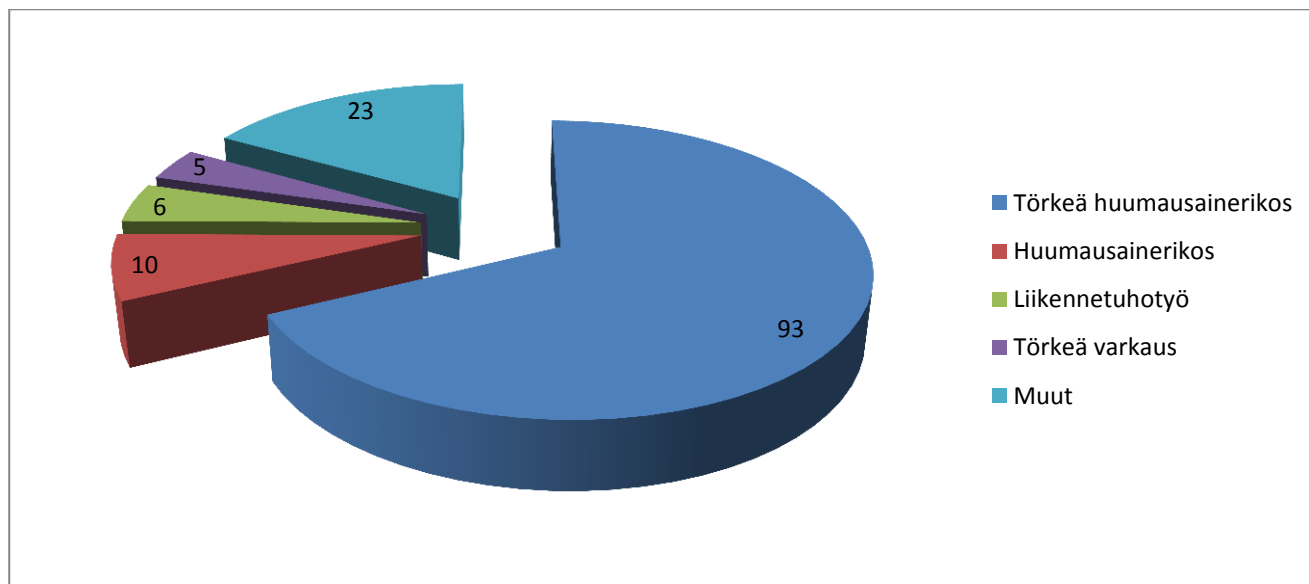

Kaavio 34. Teknisen tarkkailun päätökset ja vaatimukset pakkokeinotyypeittäin

2.4.2.2 Teknisen katselun perusterikokset

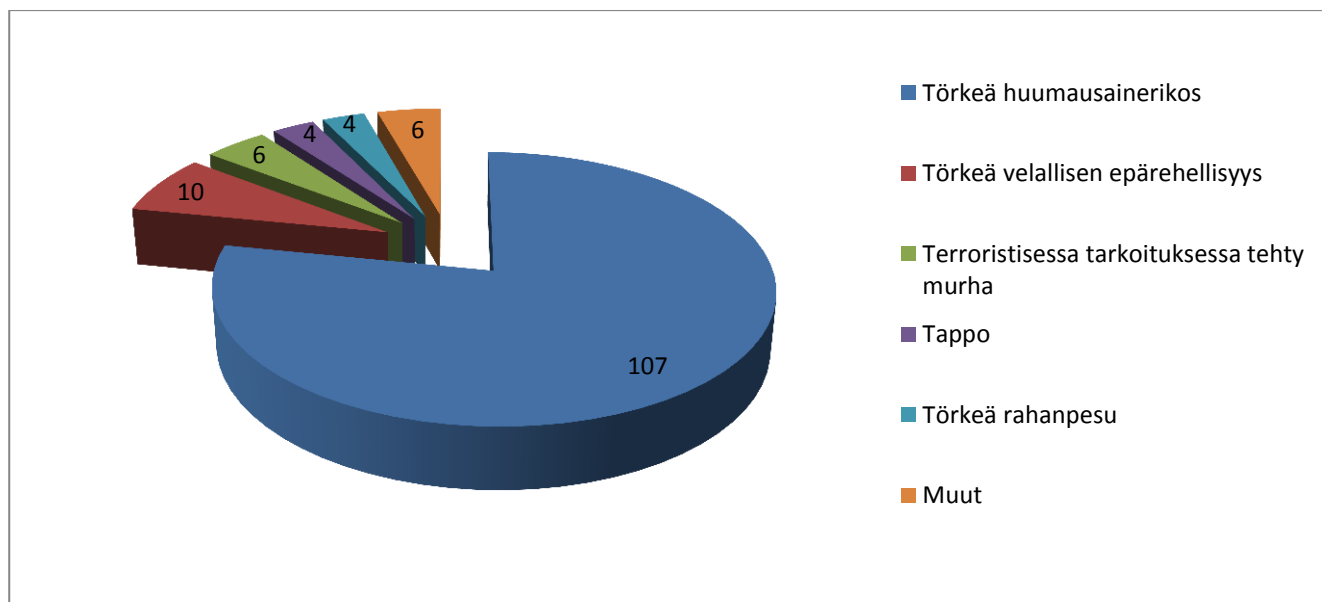
Teknisen katselun vaatimukset tuomioistuimelle kotirauhan suojaamaan paikkaan lisääntyivät 66 %:lla vuodesta 2015, niitä ollen 38 tapausta. Pakkokeinoa on käytetty pääosin törkeissä huumausainerikoksissa.

Teknistä katselua ei suoritettu viranomaisen tiloissa olevaan rikoksensa johdosta vapauteensa menettäneisiin henkilöihin (vankilakatselu).

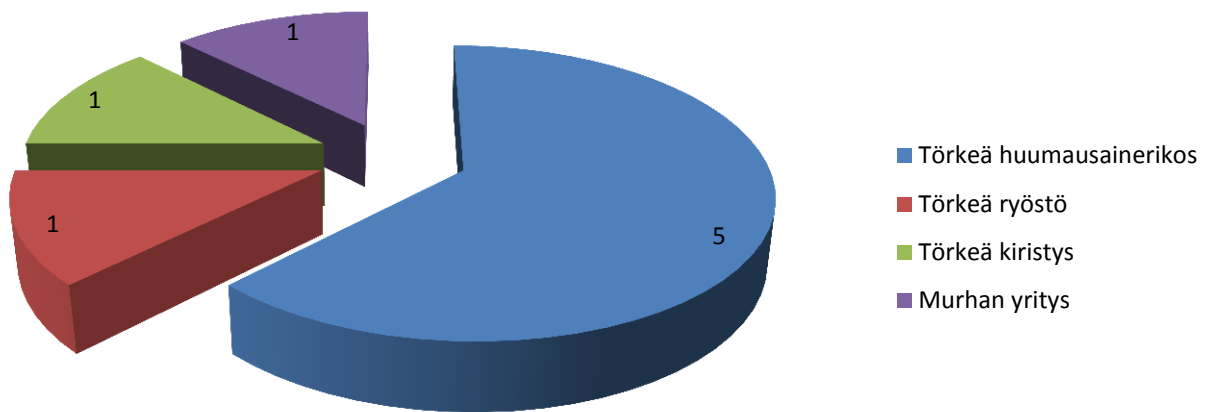
Kaavio 35. Teknisen katselun perusterikokset

2.4.2.3 Teknisen kuuntelun sekä vankila- ja asuntokuuntelun perusterikokset

Kaavio 36. Teknisen kuuntelun perusterikokset

Yllä olevien kuuntelumäärien lisäksi viranomaisen tiloissa rikoksen johdosta vapautensa menettäneiden tekniseksi kuuntelemiseksi (vankilakuuntelu) on kirjattu 10 vaatimusta (yhtä ei käytetty + yksi hylätty), jotka jakautuivat seuraavasti:

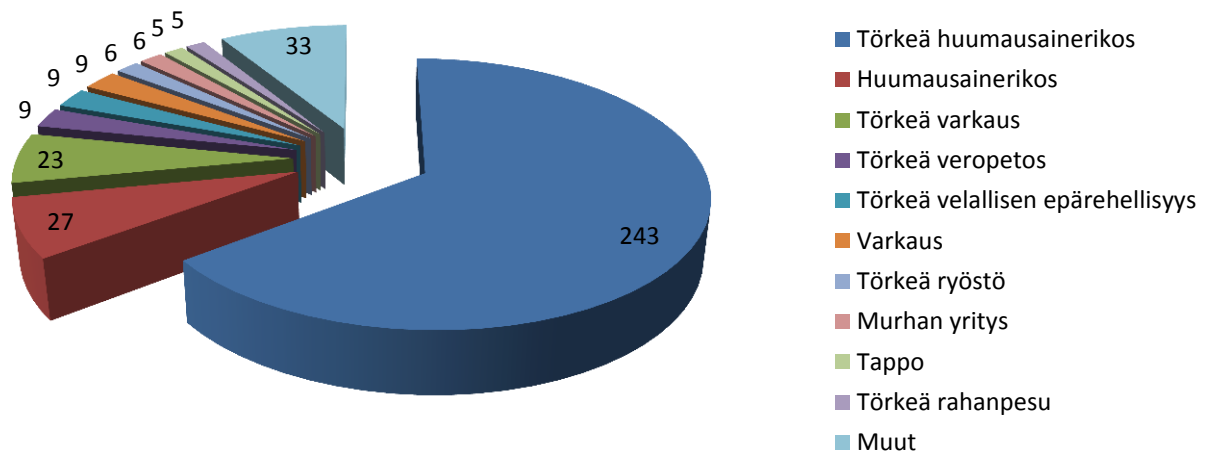

Kaavio 37. Vankilakuuntelun perusterikokset

Teknisen kuuntelun vaatimuksia vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan (asuntokuuntelu) toteutui kolme kappaletta (0 kpl 2015). Rikosnimikkeinä näissä vaatimuksissa olivat terroristisessa tarkoituksessa tehty murha (2) ja tappo (1).

2.4.2.4 Teknisen seurannan perusterikokset

Aiempien vuosien tavoin teknisen seurannan käyttö on keskittynyt lähes 80 %:sti huumausainerikollisuuden torjuntaan. Teknisen seurannan käyttö esimerkiksi talousrikoksissa on edelleen varsin vähäistä. Yhtenä syynä tähän voi olla talousrikosten tutkintaperinteen perustuvan edelleen esitutkinnan kohteina olevilta yrityksiltä ja henkilöiltä saatavien kirjallisten todistusaineistojen hankkimiseen.

Kaavio 38. Teknisen seurannan perusterikokset

Henkilön teknisen seurannan vaatimuksia tuomioistuimelle oli vuonna 2016 vuodesta 2015 poiketen yksi rikosnimikkeellä törkeä huumausainerikos.

2.4.2.5 Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (PKL 10:25 § / PolL 5:25 §)

Kyseisen telepäätelaitteen yksilöinnin toteuttaa keskitetysti keskusrikospoliisi. Keinoa käytettiin 57 (v. 2015 53) kertaa. Perusterikoksina olivat pääosin huumausainerikokset sekä terrorismirikokset.

2.4.2.6 Hylättyjen / ei-käytettyjen teknisen tarkkailun päätösten/vaatimusten lukumäärät

Ei käytettyjen teknisen tarkkailun vaatimusten vähäinen lukumäärä verrattuna kokonaismäärään vuositasolla osoittaa, että pakkokeinojen käyttöön liittyvä tarveharkinta toteutuu kiitettävästi. Erityisesti tämä korostuu hylättyjen vaatimusten puuttuessa täysin.

	Myönnetty	Ei käytetty	Hylätty	Toteutunut
ASUNTOKUUNTELU	7	2	2	3
TEKNINEN KATSELU KOTIR.SUOJ.PAIKKAAN	40	1	1	38
VANKILAKATSELU (VTRJVMHTKA)	0			0
VANKILAKUUNTELU (VTRJVMHTKU)	10	1	1	8
TEKNINEN KATSELU	143	6		137
TEKNINEN KUUNTELU	130	10		120
TEKNINEN SEURANTA	379	21		348
HENKILÖN TEKNINEN SEURANTA	1			1

Kaavio 39. Hylättyjen / ei-käytettyjen teknisen tarkkailun päätösten/vaatimusten lukumäärät

2.4.2.7 Teknisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio

Pakkokeinolakiperusteisten teknisten tarkkailujen rikostorjunnallista vaikuttavuutta voidaan alla olevien lukujen perusteella pitää tyydyttävänä. Vaikuttavuudeltaan ratkaisevaksi ja tärkeäksi arvioidujen osuus ei tarkkailuissa yllä telepakkokeinojen tasolle. "Vähäisen" tai "ei merkitystä" arvion saaneilla pakkokeinon käytöllä on toisaalta kyetty sulkemaan pois tietty tutkintalinja ja saada aikaan työajan kohdentaminen oleelliseen.

Pöytäkirjat yhteensä: 736	R/T	V/E	R	E
ASUNTOKUUNTELUSTA	0,00 %	100,00 %	0,00 %	100,00 %
HENKILÖN TEKNISET SEURANNASTA	0,00 %	100,00 %	0,00 %	100,00 %
SUUNNITELMALLISESTA TARKKAILUSTA	69,77 %	30,23 %	17,44 %	4,65 %
TEKNISET KATSELU KOTIRAUHAN SUOJAAMAAN PAIKKAAN	47,06 %	52,94 %	23,53 %	29,41 %
TEKNISET KATSELU	35,85 %	64,15 %	10,38 %	36,79 %
TEKNISET KUUNTELUSTA	35,56 %	64,44 %	7,78 %	27,78 %
TEKNISET SEURANNASTA	51,91 %	48,09 %	7,33 %	17,01 %
VIRANOMAISEN TILOISSA RIKOKSEN JOHDOSTA VAPAUTENSA MENETTÄNEEN HENKILÖN TEKNISET KUUNTELUSTA	12,50 %	87,50 %	12,50 %	50,00 %

Kaavio 40. Teknisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio

2.4.2.8 Teknisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen

Ilmoitukset epäilylle yhteensä: 1186	Lkm	Ilmoitus tehty	Ilmoitus myöhässä	Ei käytetty	Ilmoituksen siirtäminen myönnetty
SUUNNITELMALLISESTA TARKKAILUSTA	145	144	2		5
TEKNISET KATSELU KOTIRAUHAN SUOJAAMAAN PAIKKAAN	12	10		1	1
TEKNISET KATSELU	54	52	1		
TEKNISET KUUNTELUSTA	64	59	2		4

TEKNISESTÄ SEURANNASTA	303	293	1		11
VIRANOMAISEN TILOISSA RIKOKSEN JOHDOSTA VAPAUTENSA MENETTÄNEEN HENKILÖN TEKNISESTÄ KATSELUSTA	1	1			
VIRANOMAISEN TILOISSA RIKOKSEN JOHDOSTA VAPAUTENSA MENETTÄNEEN HENKILÖN TEKNISESTÄ KUUNTELUSTA	9	7		2	2

Kaavio 41. Teknisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen

2.4.2.9 Kuuntelukiellot

Kuuntelukiellon alaisia tilanteita oli kolme kappaletta, eivätkä aiemmista vuosista poiketen koskeneet vankilakuunteluja vaan tavanomaisia teknisiä kuunteluja, joissa kuuntelut keskeytettiin ja niistä syntyneet tallenteet hävitettiin välittömästi, kuunneltavien ollessa muiden kuin luvan kohteena olleiden henkilöiden.

2.4.2.10 Ylimääräisen tiedon käyttäminen

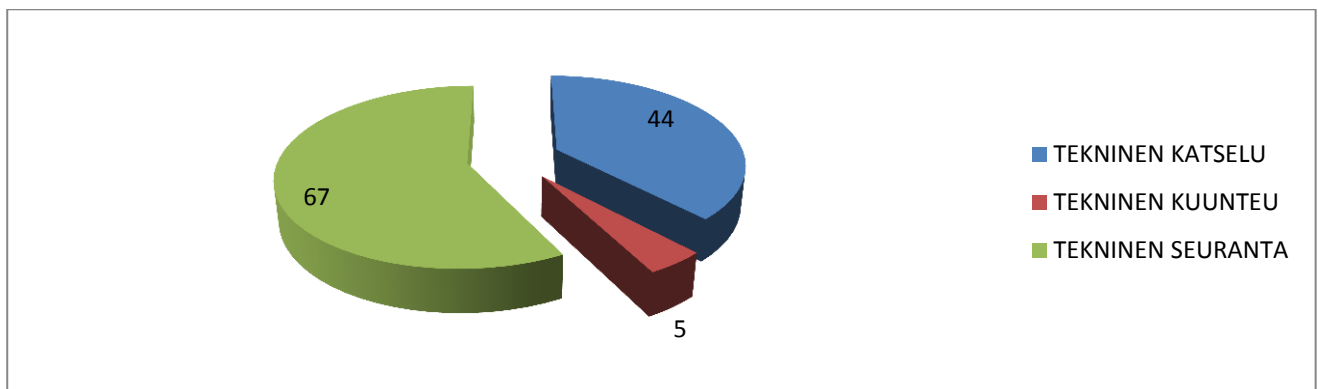
Suunnitelmallisessa tarkkailussa ylimääräisen tiedon käyttöä ei esiintynyt.

2.4.3 Poliisilain mukainen tekninen tarkkailu

Poliisilakiperusteisesti suoritettiin kaksi tuomioistuinnratkaisun vaatiman katselun kotirauhan suojaamaan tilaan; muut ovat olleet pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen päätöksiä.

2.4.3.1 Teknisen tarkkailun päätökset tiedonhankintatyypeittäin

Teknisen tarkkailun käyttö on lisääntynyt kaiken kaikkiaan 30 %:lla edellisvuosista, joskin teknisen kuuntelun päätösten prosentuaalinen osuus on pudonnut yli 50 %:lla.

Kaavio 42. Teknisen tarkkailun päätökset pakkokeinotyypeittäin

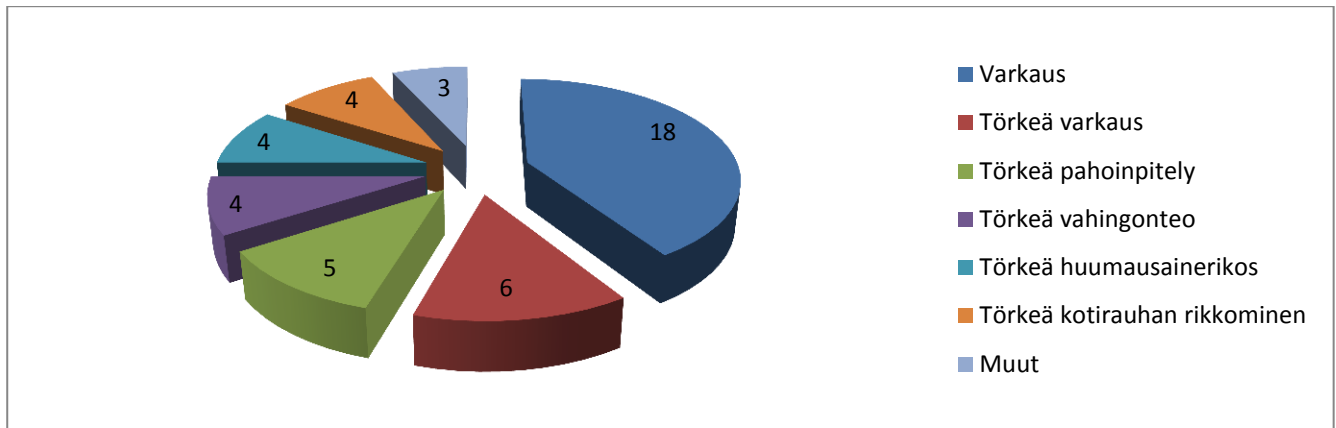
2.4.3.2 Teknisen katselun perusterikokset

Teknistä katselua kotirauhan suojaamaan tilaan käytettiin poliisilakiperusteisesti kaksi kertaa vuonna 2016 rikosnimikkeinä tuhotyön yritys ja törkeä varkaus, toisaalta vankilakatseluita ei suoritettu.

Huumausainerikokset ovat menettäneet asemansa merkittävänä teknisen katselun perusterikoksena; vuoden 2015 19 %:sta 9 %:iin. Merkittävimmäksi perusterikokseksi ovat nousseet varkausri-

kokset vuoden 2015 28 %:sta 55 %:iin. Lisäksi tarkasteluvuonna on keinoa käytetty yhä useamman perusterikoksen estämiseen.

Edelleen tulee kuitenkin tuoda esiin epäkohta, kuten poliisilakiperusteisten telepakkokeinojenkin kohdalla, ettei poliisilaki mahdollista salaisten teknisten tarkkailujen käyttöä rikosten paljastamiseksi tai estämiseksi kuin hyvin rajatuissa rikosnimikkeissä.

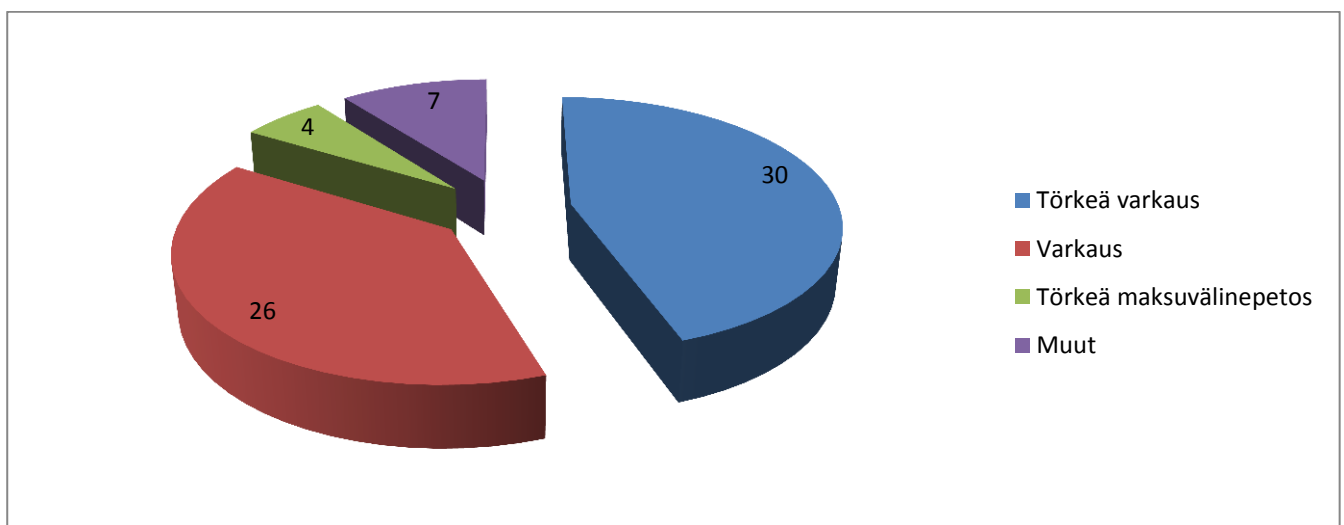
Kaavio 43. Teknisen katselun perusterikokset

2.4.3.3 Teknisen kuuntelun perusterikokset

Poliisilakiperusteiset teknisen kuuntelun päätökset vähenivät vuodesta 2015 yli 50 %, jolloin ne lähes nelinkertaistunut edelliseen vuoteen 2014 verrattuna. Määrälliset heilahtelut selittynevät laajojen rikoskokonaisuuksien selvittämisten seurannaisvaikutuksilla. Kuunteluita suoritettiin 5 kappaletta joista kolmasti törkeän varkauden estämiseksi.

2.4.3.4 Teknisen seurannan perusterikokset

Teknisen seurannan päätökset lisääntyivät vuodesta 2015 59 %:lla. Varkausrikokset vankistivat asemaansa perusterikosten kärjessä muodostaen 83 %:a tehdyistä päätöksistä. Huomion arvoista on, että keinoa ei käytetty lainkaan huumausainerikosten estämiseksi (vrt. 2.4.2.4)

Kaavio 44. Teknisen seurannan perusterikokset

2.4.3.5 Hylättyjen / ei-käytettyjen teknisen tarkkailun päätösten lukumäärät

	Myönnetty	Ei käytetty	Hylätty	Toteutunut
TEKNINEN KATSELU	44			44
TEKNINEN KUUNTELU	5			5
TEKNINEN SEURANTA	69	2		67

Kaavio 45. Hylättyjen / ei-käytettyjen teknisen tarkkailun päätösten lukumäärät

2.4.3.6 Merkityksellisyysarvio

Poliisilakiperusteisten teknisten tarkkailujen merkittävyysarviossa ratkaisevan tai tärkeän merkityksen prosentuaalinen osuus on samalla tasolla kohdassa 2.4.2.7 esitettyjen pakkokeinolakiperusteisten teknisen tarkkailun merkittävyysarvioiden kanssa. Ratkaisevan osuuden vähäisyyden selittävänä tekijänä lienee, että poliisilain toimivaltuuksilla operoitaessa tiedonhankinnan kohteena oleva rikos ja sen tekijäjoukko ei ole hahmottunut yhtä hyvin kuin käytettäessä pakkokeinolain toimivaltuuksia esitutkinnan aikana.

Pöytäkirjat yhteensä: 97	R/T	V/E	R	E
SUUNNITELMALLISESTA TARKKAILUSTA	33,33 %	66,67 %	20,00 %	53,33 %
TEKNISETÄ KATSELUSTA KOTIRAUHAN SUOJAAMAAN PAIKKAAN	0,00 %	100,00 %	0,00 %	100,00 %
TEKNISETÄ KATSELUSTA	22,22 %	77,78 %	0,00 %	61,11 %
TEKNISETÄ KUUNTELUSTA	100,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
TEKNISETÄ SEURANNASTA	43,55 %	56,45 %	17,74 %	29,03 %

Kaavio 46. Poliisilain mukaisten teknisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio

2.4.3.7 Teknisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen

Ilmoitukset epäilylle yhteensä: 97	Lkm	Ilmoitus tehty
SUUNNITELMALLISESTA TARKKAILUSTA	7	4
TEKNISETÄ KATSELUSTA	7	3
TEKNISETÄ KUUNTELUSTA	1	
TEKNISETÄ SEURANNASTA	37	34

Kaavio 47. Teknisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen

2.4.3.8 Kuuntelukiellot

Ei poliisilain mukaisia kuuntelukiellonalaisia tietoja.

2.4.3.9 Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Suunnitelmallisessa tarkkailussa ylimääräisen tiedon käyttö on merkitty kahteen pöytäkirjaan.

3 Poliisi- ja pakkokeinolain mukaiset erityiset salaiset pakkokeinot

3.1 Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö

Tietolähdetoiminnasta säädetään laissa (PKL 10:39-40 § ja PolL 5:40-42 §) sekä valtioneuvoston asetuksessa (122/2014). Poliisihallituksen määräyksessä (POL-2014-3305) annetaan tarkempia määräyksiä tietolähdetoiminnan järjestämisestä ja tietolähdetoimintaan liittyvistä menettelyistä.

Vuonna 2016 rekisteröitiin kymmeniä uusia tietolähteitä, näitä ollen kaiken kaikkiaan pitkälti toistataa. Tietolähdetoiminnan avulla saatiin myös tietoa etsintäkuulutettujen henkilöiden olinpaikasta, terrorismintorjuntaan liittyvää tietoa, tuotettiin tietoa rikoshyödyn poisottamiseksi sekä kyettiin onnistuneesti estämään vakavia rikoksia.

Tietolähdetoiminta on aina ollut tärkeä rikostorjunnan tiedonhankintakeino. Ammattimaisesti ylläpidetty ja vapaaehtoisuuteen perustuva tietolähdesuhde tuottaa yleensä sekä ajankohtaista että täsmällistä tietoa rikoksista ja rikollisista. Juuri tästä syystä tietolähdetoiminta on erityisen tehokas ja kustannuksia säästävä keino. Viranomaisen näkökulmasta toimintaan kuitenkin liittyy monenlaisia riskejä, joiden tunteminen ja hallinta ovat edellytys ammattimaiselle, oikeusvarmalle ja turvalliselle toiminnalle. Etenkin tietolähdetoiminnasta ilmoittaminen tiedonhankinnan kohteelle koetaan hyvin ongelmalliseksi (kts. 4.4.6).

3.2 Peitetoiminta (myös tietoverkossa)

Peitetoiminnassa (PKL 10:27 § ja PolL 5:28 §) huomion arvoista on mm. että tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan lievempi sääntely johtuu sekä toimintaympäristön ominaispiirteistä että teknisessä ympäristössä tapahtuvan toiminnan reaaliaikaisuutta luotettavammasta dokumentointi mahdollisuudesta.

Vuonna 2016 on tehty muutamia sekä uusia että aikaisempien peitetoimintapäätösten jatkopäätöksiä. Peitetoimintaa on käytetty tarkan harkinnan perusteella ja useimmiten toiminta on kohdistunut vakavien rikosten, erityisesti törkeiden huumausainerikosten, paljastamiseen. Peitetoiminnasta saatu hyöty on parhaimmillaan hyvin merkityksellistä, kun keino tuottaa lisäksi suuren määrän ylimääräistä tietoa sitä tarvitseville poliisiyksiköille.

Kuten tietolähdetoiminnassa ilmoittamisvelvollisuus heikentää peitetoiminnan edellytyksiä huomattavasti (kts. 4.4.6)

3.3 Valeosto (myös tietoverkossa)

Valeostoa (PKL 10:34 § ja PolL 5:35 §) on käytetty pääasiassa törkeiden huumausainerikosten paljastamiseen ja selvittämiseen. Vuonna 2016 valeostopäätösten kirjaaminen on lisääntynyt jossain määrin edellisvuosista; kyse on ollut etenkin tietoverkossa tapahtuvien valeostojen lisääntymisestä. Tietoverkossa tapahtuvia valeostopäätöksiä on tehty hieman toistakymmentä kuten myös varsinaisia valeostoja. Syynä määrän kohentumiseen on vuonna 2016 järjestetty ensimmäinen koulutus tietoverkossa suoritettaviin valeostoihin, joskin määrät ovat edelleen jääneet vähäisiksi koulutettujen henkilöiden sekä olemassa olevan kaluston vähäisyydestä tai puuttumisesta johtuen. Edelleenkin ei voida kuitenkaan sulkea pois sitä mahdollisuutta, että keinoon käytön hyötyjä ei poliisiyksiköissä ole vielä täysin sisäistetty.

3.4 Valvottu läpilasku

Suomi on jo vuosia sitoutunut kansainväliseen valvottuun läpilaskuun useissa kansainvälisissä rikostorjuntasopimuksissa. Lainsäädäntöuudistusten myötä, valvottua läpilaskua (PKL 10:41 § ja PolL 5:43 §) ei ole enää rajoitettu ainoastaan kansainvälisiin tilanteisiin vaan se soveltuu myös käytettäväksi kansallisesti maan rajojen sisällä. Valvotun läpilaskun edellytykset ovat tiukat, mikä johtaa siihen, että käytännössä tämä rajoittaa keinon käyttämistä, jos rikostorjunnalliset tavoitteet on saavutettavissa jonkin lievemmäksi arvioitavan menetelmän avulla. Poliisi on tehnyt muutaman valvotun läpilaskun päätöksen.

3.5 Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaaminen

Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaamisen (PKL 10:47 § PolL 5:46 §) tarkoitus on tehostaa tiedonhankintavaltuuksien käyttöä estämällä niiden paljastumista. Tiedonhankinnan suojauskeinot eivät täten luo uutta toimivaltaa poliisille, vaan niiden tarkoituksena on turvata laissa erikseen määriteltyjen salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien käyttö.

Poliisihallitus suoritti laillisuusvalvontatarkastuksen keskusrikospoliisin suojaamistoimintaa koskeviin suojaamispäätösvalmistelu- sekä esittelymuistioihin ja päällikön sekä Stekpov-päätöksiin. Keinon käyttöä on toteutettu useita kymmeniä suoritettaessa peitetoimintaa ja rajoitettua valeostoa tietoverkossa.

Tarkastuksen yhteydessä käytiin keskustelua muun muassa seuraavista tiedonhankinnan suojaamiseen liittyvistä kysymyksistä:

- väärin asiakirjojen suojaamispäätöksen tekijän tasosta eri tahoille
- toteutettavaan salaiseen tiedonhankinta- tai pakkokeinopäätökseen tehdyistä erillisistä kirjauksista joilla päätetään myös keinon käytön tulevista suojauskeinoista
- muun salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivallasta päättää jo aiemmin päätetyn keinon uusiokäytöstä
- merkintöjen oikaisun laajuudesta huolehtimisesta

Laillisuustarkastuksessa tehdyt yllä olevat havainnot toimitettiin Poliisihallituksen poliisitoimintayksikölle mahdollisia toimenpiteitä varten.

4 Suoritettu laillisuusvalvonta ja valvontahavainnot

4.1 Yleistä

Sisäministeriö on antanut ohjeet (SMDnro/2011/700, 26.8.2011 sekä SMDno-2016-329, 21.6.2016) sisäisestä laillisuusvalvonnasta sisäministeriössä ja sen hallinnonalalla sekä Poliisihallitus on antanut 1.3.2012 ohjeen (2020/2012/318) sisäisestä laillisuusvalvonnasta poliisissa (ohjeen voimassaoloaika jatkettu POL-2015-2142, 21.12.2015). Voimassa oleva Poliisihallituksen määräys poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta on annettu 29.4.2014 (POL-2014-3305).

Mainituissa laillisuusvalvontaa käsittelevissä ohjeissa käsitellään muun muassa salaisen tiedonhankinnan valvontaa. Poliisihallituksen määräyksessä edellytetään, että kunkin poliisiyksikön päällikön tulee huolehtia siitä, että määräyksessä tarkoitettujen tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta, ja että valvonnan raportointi Poliisihallitukselle toteutuu määräyksen mukaisella tavalla. Lisäksi poliisiyksiköiden päälliköiden tulee varmistaa henkilöstön riittävä osaaminen sekä järjestelmän, että sen kautta käsiteltävien toimenpiteiden käytössä. Valvonnan yhteydessä havaittuihin epäkohtiin tulee puuttua viipymättä niiden edellyttämällä tavalla, ja laillisuusvalvonnan kannalta merkityksellisistä seikoista tulee viipymättä ilmoittaa Poliisihallitukselle.

Salaista tiedonhankintaa koskevassa Poliisihallituksen määräyksessä edellytetään, että kunkin poliisiyksikön päällikön tulee huolehtia siitä, että tässä kertomuksessa käsiteltävien tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta, ja että valvonnan raportointi Poliisihallitukselle toteutuu määräyksen mukaisella tavalla. Määräys edellyttää lisäksi yhtenäistä valvonta- ja raportointimenettelyä sekä raportoinnin sisältöä. Poliisiyksiköt raportoivat keskeiset valvontatiedot vuosittain suoraan Poliisihallitukselle tammikuun loppuun mennessä.

Poliisihallitus suorittaa vuosittain kaikkiin poliisiyksiköihin laillisuustarkastuksia etukäteen toimitetun erillisen suunnitelman mukaisesti tarkastusteemojen vaihdellessa, erillistarkastuksia tiettyyn aihealueeseen kohdistuen sekä kattavia etätarkastuksia Salpa-järjestelmän tiedonhankintapäätöksiin ja -vaatimuksiin sekä pöytäkirjoihin.

Keskusrikospoliisin televiestintäyksikön telepakkokeinojen kansallinen keskus suorittaa telepakkokeinojen käytön päivittäisvalvontaa tarkistamalla Salpa-järjestelmään kirjattujen telepakkokeino-vaatimusten ja tiedonsaantipyyntöjen edellytykset ja sisällön. Havaituista puutteista ilmoitetaan hakijalle, ja häntä pyydetään korjaamaan virheet esim. tekemällä uuden pyynnön. Keskusrikospoliisin tarkkailuysikkö puolestaan suorittaa sille toteutettavaksi osoitettujen teknisen tarkkailun toimenpidepyyntöjen laillisuustarkastuksen. Muiden poliisiyksiköiden toteutettaviksi osoitettujen toimenpidepyyntöjen laillisuustarkastus on pääosin jätetty kunkin poliisiyksikön nimettyjen laillisuusvalvojien vastuulle.

Keskusrikospoliisin salaisiin tiedonhankintakeinoihin kohdistuva laillisuusvalvonta on luonteeltaan etukäteisvalvontaa, sillä pääosin tarkistukset suoritetaan ennen pakkokeinon suorittamista. Sekä televiestintä- että tarkkailuysikkö tukevat varsinaista valtakunnallista laillisuusvalvontatoimintaa erityisesti antamalla opastusta ja neuvontaa poliisiyksiköiden laillisuusvalvojille.

Muiden poliisiyksiköiden toteutettaviksi osoitettujen toimenpidepyyntöjen laillisuustarkastus on suurilta osin jätetty poliisiyksikön oikeudellisten asioiden yksikön (jäljempänä oikeusyksikkö, kts. 4.4.1) vastuulle.

Poliisiyksiköt ovat antaneet sekä sisäministeriön että Poliisihallituksen määräyksiin ja ohjeistuksiin pohjautuvia omia salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytön laillisuusvalvontaan liittyviä määräyksiä, laatineet laillisuusvalvontasuunnitelmia sekä suorittaneet huomattavassa määrin tarkastuksia.

Seuraavassa tarkastellaan ensin tiedonhankinnan valvontaa Poliisihallituksen esikunnassa toimivan laillisuusvalvonnan vastuualueen havaintojen perusteella ja tämän jälkeen poliisiyksiköiden itsensä tekemiä havaintoja.

4.2 Poliisihallituksen tarkastushavainnot

4.2.1 Yleistä Poliisihallituksen suorittamasta valvonnasta

Sisäministeriön ja Poliisihallituksen välisen 14.12.2015 allekirjoitetun tulostavoiteasiakirjan mukaisesti Poliisihallitukselle on asetettu yhdeksi tavoitteeksi, että poliisin laillisuusvalvontaa tulee kohdistaa erityisesti ihmisten perusoikeuksiin puuttuvaan poliisitoimintaan. Lisäksi suunnitelmallisella ja kattavalla valvonnalla tulee varmistaa salaisten pakkokeinojen käyttöön liittyvät yhdenmukaiset käytännöt poliisin yksiköissä.

Poliisihallituksen laillisuusvalvonnan vastuualue suoritti jokavuotiseen tapaan laillisuustarkastukset etukäteen poliisiyksiköille toimitetun suunnitelman (POL-2016-5366, 13.04.2016) mukaisesti kaikkiin poliisiyksiköihin (keskusrikospoliisi kahdesti). Laillisuusvalvonnan vastuualue kävi läpi yksiköissä laaditut vuoden 2016 laillisuustarkastussuunnitelmat sekä Salpa-valvonnan osalta poliisiyksiköiden salaisten tiedonhankintakeinojen yhdenmukaisen käytön ja valvonnan organisoinnit, prosessit ja vastuut.

Erillistarkastuskohteina olivat vuonna 2014 käytettyjen tiedonhankintakeinojen käytön ilmoittamiset epäilylle sekä tiedonhankinnan suojaaminen.

Poliisihallitus kohdisti myös kattavia etätarkastuksia Salpa-järjestelmään vuonna 2016 kirjattuihin salaisiin tiedonhankintapäätöksiin ja -vaatimuksiin sekä pöytäkirjoihin erillisen suunnitelman mukaisesti. Kirjauksista tarkastettiin kaikki kunkin poliisiyksikön laatimat vuoden 2016 poliisilain mukaiset televalvontapäätökset sekä pakkokeino- että poliisilain ns. kiirepäätökset ja teknisen tarkkailun päätökset. Myös kaikki kuhunkin poliisiyksikön tarkastuskäyntiin mennessä kirjatut pakkokeinolain mukaiset telekuuntelu- ja -valvontapäätökset tarkastettiin. Havaitut puutteet olivat pääasiassa teknisiä ja edellytysten puutteellisia kirjaamisia, eikä ilmeisiä lainsäädännön vastaisia menettelyjä havaittu. Puutteista informoitiin oikeusyksiköitä sekä myös suoraan tutkinnanjohtajia. Erillisiä selvityspyyntöjä ei poliisiyksiköihin jouduttu toimittamaan.

Poliisihallituksen poliisiyksiköihin suorittamilla tarkastuskäynneillä kävi esiin edelleen tarve sekä Salpa-järjestelmän käytön että erilliskoulutuksiin (mm. tietoverkossa tapahtuva keinojen käyttö). Yleisenä havaintona voidaan mainita vuoden 2014 alun lainsäädäntöuudistusten salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytysten sekä uusien keinojen käytön noudattamisessa muodostuneen poliisiyksiköiden toiminnassa rutiineiksi. Tosin tiettyjä laintulkintoja keinojen käytössä joudutaan edelleen tekemään erityisesti hengen ja terveyden vaaran välittömyyttä ja välttämättömyyttä arvioitaessa.

Yleisenä havaintona Poliisihallitus toteaa, että salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta ovat toiminnallisina prosesseina hyvällä tasolla. Puutteiden ja epäkohtien määrät ovat laskeneet edelleen viime vuodesta, ja Poliisihallituksen puuttumista vaativat ja huomiota kiinnittävät tapaukset olivatkin valtaosiltaan teknisluonteisia.

Lopuksi Poliisihallitus toteaa, että sen Salpa-pääläisluovutusvalvojalle myönnettyssä näkymän määrittelyissä on havaittu epäkohta, minkä vuoksi useisiin teknisten tarkkailujen diaareihin on kirjattu valvojamerkintä tarkkailutilan tai muun paikan kirjaamisen riittämättömyydestä. Tosiasiassa kirjaus on pääsääntöisesti ollut olemassa.

4.2.2 Poliisihallituksen poliisiyksiköissä tekemät havainnot

Poliisiyksiköiden tarkastustoiminta on mm. oikeusyksiköiden aktiivisen toiminnan johdosta yhtenäistynyt ja työprosessit muotoutuneet. Voidaankin todeta, että valtakunnallisesti poliisiyksiköiden

suorittamien tarkastusten laatu ja sisällölliset toimenpiteet ovat tarkastusvuonna 2016 viimeistään muotoutuneet sekä yhtenäistyneet, tosin tietyin yksikkökohtaisin ominaispiirtein. Poliisiyksiköissä salaisiin tiedonhankintakeinoin tehtyjen yksittäisten keinojen määrällisessä tarkastuskattavuudessa sekä -syvyydessä on kuitenkin edelleen merkittäviä eroavaisuuksia; muutamasta kymmenestä kaikkii vuoden aikana yksikössä suoritettuihin keinoin sekä keinojen käytön päälomakkeista syvälliseen keinojen tarkasteluun. Tämä ei ole selitettävissä poliisiyksikön kokoon ja/tai keinojen määrään liittyvillä eroilla. Eroavaisuudet selittynevät tarkastustoiminnasta vastaavien salaisten tiedonhankintakeinojen ja Salpa-järjestelmän osaamisella sekä poikkeavuuksilla oikeusyksiköiden laillisuusvalvontakohteiden painotuksissa. Myös muiden työtehtävien määrä ja priorisointi vaikuttavat salaisten tiedonhankintakeinojen tarkastuskattavuuteen ja -syvällisyyteen.

Poliisiyksiköitä kehoitettiin vuonna 2015 kiinnittämään huomiota raportointimenettelyynsä siten, että tarkastushavainnot on todennettavissa riittävällä tarkkuudella jälkikäteen. Yleisesti voidaan todeta, että menettely on kohentunut vuonna 2016, joskin joissain yksiköissä yksittäisistä keinoista tehty tarkastushavainnot ovat yksityiskohtaisia ja seikkaperäisiä mutta vastaavasti joissain ne ovat edelleen melko suppeita.

Poliisihallinnossa ei ole voimassa olevaa ohjeistusta Salpa-järjestelmän käyttöön, joka jo itsessään on epäkohta. Edellisestä johtuen mm. käyttämättä jääneiden tiedonhankintakeinojen kirjauksissa on kirjavuutta. Käyttämättä jätettyjen keinojen diaareihin on tehty valvojamerkinnot, jotka ohjaavat oikeaan toimintamalliin mahdollistaen mm. näiden oikean tilastoinnin.

Poliisiyksiköiden Salpa-valvojat ovat puuttuneet järjestelmässä havaittuihin puutteisiin ja edellyttäneet korjaustoimenpiteitä tutkinnanjohtajilta vaihtelevasti. Poliisihallituksen laillisuustarkastuspöytäkirjoihin kirjatut toimenpidekehotukset on toteutettu sekä huomionkiinnittämisiin on niin ikään reagoitu. Poliisiyksiköiden suorittamat tarkastukset, joita määrällisesti, joskaan ei prosentuaalisesti, on aiempien vuosien tapaan eniten kohdennettu pakkokeinolain mukaisiin telekuuntelu- ja -valvontadiaareihin. Tarkastukset ovat vaihdelleet laajoista keinojen kirjausten ja niiden oikeudellisten perusteiden reaaliaikaisesta tarkastamisesta satunnaisiin otantatarkastuksiin. Havaitut epäkohdat on saatettu pääsääntöisesti tutkinnanjohtajien, osin myös poliisiyksiköiden ohjaus- tai johtoryhmän, tietoon. Jälkikäteisten korjaustoimenpiteiden suorittamisissa on edelleen toivomisen varaa. Salpa-järjestelmän diaariin valvojakenttäkirjaukset suoritetuista tarkastuksista ovat lisääntyneet poliisiyksiköissä. Johtuuko edellä kirjattu lisääntyneistä tarkastuksista vai merkinnän suorittamisen edellyttämisestä vuonna 2015, on jäänyt epäselväksi.

Poliisihallituksen suorittamissa tarkastuksissa on viimevuotiseen tapaan kiinnitetty erityistä huomiota suullisen määräyksen perusteella suoritettuihin teknisen tarkkailun päätöksiin sekä jatkopäätöksiin. Suullisesta määräyksestä tulee Salpa-määräyksen mukaisesti kirjata viipymättä merkintä järjestelmään, käytännössä 24 h/seuraavana arkipäivänä. Lisäksi edellinen vaatimus ei saisi päättyä ennen jatkovaatimuksen luomista. Pääsääntöisesti "kiire"-päätöksestä on tehty merkintä järjestelmään annetun määräyksen mukaisesti, joskin muutamia aikarajasta poikkeamia järjestelmään kirjaamisesta oli havaittavissa. Kehittämistä olisi edelleen laillisuusvalvojien teknisen tarkkailun prosessin ja käytännön työn ymmärtämisessä. Tarkasta sääntelystä huolimatta lainsäädännössä on edelleen paljon tulkintaa vaativia kohtia, joihin ei ole suoraa ja yksiselitteistä vastausta.

Poliisiyksiköiden suorittaessa televalvontaa vaaratilanteissa PolL 5:8,3 §:n mukaisesti toimivaltuuden käytön arviointia leimaa se, että jälkikäteistarkastelussa ei useinkaan voida saada kaikkea sitä tilanne- tai tapauskohtaista tietoa, joka tutkinnanjohtajalla on ollut käytettävissään ratkaisusta itsenäisesti päättäessään. Olettaessa huomioon, että kyseistä toimivaltuuden käytössä ei ole tuomioistuinkontrollia, Poliisihallitus on korostanut pitävänsä tärkeänä, että tehtyjen ratkaisujen perustelut ja ratkaisun taustalla olevat tiedot kirjoitetaan yksityiskohtaisesti ja huolellisesti jälkikäteisen laillisuusvalvonnan arvioimisen turvaamiseksi. Yleisellä tasolla keinoa on käytetty vaativissa vaaratilanteissa asianmukaisesti, joskin muutamissa keinojen käytön edellytysten kirjauksissa on esiintynyt puutteita, jolloin näistä ei ole riittävän selkeästi/lainkaan käynyt ilmi lain vaatimat tosiseikat; miksi tai miten etenkin kadonnut henkilö olisi hengen tai terveyden vaarassa. Katoaminen itsessään il-

man perusteluita kun ei täytä laissa mainittua tunnusmerkistöä, eikä median tai läheisten luoma paine kadonneen löytämiseksi saa vaikuttaa suoritettavien etsintäkeinojen valintaan.

Poliisin johtokeskuksiin (Helsinki ja Oulu) sijoitettavissa hätäpaikannuspainikkeeseen (ns. ELS-painike) käyttöönoton viivästyminen vuosi vuodelta on johtanut tietoyhteiskuntakaareissa säätelemättömään menettelyyn suoritettaessa PolL 5:8,3 §:n menettelyä välittömän hengen ja terveyden vaaran aiheuttajiin. Tämä poliisihallinnon oma paikannuskäyttöliittymä, joka mahdollistaisi kiirepaikannusten aloittamisen ennen Salpa-lomakkeen täyttämistä, ei olisi riippuvainen telepakkokeinojen kansallisen keskuksen tai operaattorin vasteajoista kytkentöjen suhteen. Poliisihallitus toteaa yleisellä tasolla, että hätäpaikannusjärjestelmän käytöllä ei objektiivisesti arvioiden voida katsoa olevan epäedullisia vaikutuksia asiaan osallisten oikeusturvaan, minkä lisäksi asian arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota siihen, että hätäpaikannusjärjestelmän käyttö liittyy tyypillisesti tilanteisiin, joissa poliisin toiminnan kohteen perusoikeutenakin turvattujen hengen ja terveyden loukkaus tai niihin kohdistuva uhka on käsillä.

Vuosia vallinnut tilanne, jossa salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä tehtyjen laillisuusvalvoja-merkintöjen karkisijaa on pitänyt pöytäkirjaamisvelvoitteen myöhästyminen, tulee muuttumaan. Valtioneuvoston asetusta esituttinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta on muutettu 1.10.2016 alkaen. Pöytäkirjaamisen määräaika on muuttunut 30 päivästä 90 päiväksi, joka olisi ehdoton takaraja pöytäkirjan valmiiksi laatimiselle. Lähtökohtana on, että pöytäkirja tulisi aina laatia niin pian kuin mahdollista, mitä ilmentää säännöksessä mainittu "ilman aiheetonta viivytystä". Tällä tulisi olemaan uuden sääntelyn valossa korostunut merkitys eikä 90 päivän poikkeuksesta saisi muodostua pääsääntö. Uuden asetuksen soveltamisessa tulee huomioida, että kun vanhan asetuksen aikana alkanut tai aloitettu toiminta jatkuu uuden asetuksen tultua voimaan, niin kyseisessä toiminnassa sovelletaan uutta asetusta.

Yksi Poliisihallituksen laillisuusvalvonnan tarkastuskohde oli salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä epäilylle ilmoittaminen. Tarkastuskohteeksi valittiin kunkin poliisiyksikön jokainen vuonna 2014 pöytäkirjaama salainen tiedonhankintakeino, joista oli tullut lakien mukaan ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Ilmoittamisvelvoitetta oli noudatettu esimerkillisesti. Poliisiyksikön sadoista keinojen käytöstä enimmillään kolmesa/yksikkö oli ilmoitus jäänyt suorittamatta, joista tiedot toimitettiin poliisiyksiköille toimenpiteitä varten. On tosin mahdollista, että näissäkkin tapauksessa ilmoitus oli suoritettu ja merkintä kirjattu Patja-järjestelmään.

PKL 10:7 §:n mukaisissa suostumusperusteisissa televalvontakirjauksissa on tarkastelu vuonna käynyt ensimmäistä kertaa esiin laaja, lähes poikkeukseton, poliisiyksiköstä riippumaton teknisluonteinen epäkohta. Rikoksessa jonka johdosta teleosoite tai telepäätelaitte on oikeudettomasti toisen hallussa, tulee televalvonnan päätöslomakkeen rikosnimikekohdan alavetovalikosta valita vastaava rikosnimike, jolloin keino on POV:n itsenäisesti päätettävissä (= PKL 10:7,1 § 2 kohta). POV on kuitenkin itsenäistä päätösvaltaansa käyttäen kuitenkin valinnut alavetovalikosta perusrikoksen (= esim. törkeä ryöstö) johon tulee saada tuomioistuimen ratkaisu (PKL 10:7,1 § 1 kohta). Oikeassa toimintamallissa perusrikos tulisi kirjata päätöksen yleisiin edellytyksiin/teon kuvaukseen. Keinojen käytöt eivät kuitenkaan em. tapauksissa ole olleet ilmeisen lainvastaisia vaan lomaketekninen kysymys. Osassa poliisiyksiköitä kirjauksia tekeville tahoille on luotu erillinen kirjallinen ohje tai nostettu aihe esiin koulutustilaisuudessa epäkohdan korjaamiseksi.

Poliisihallitus on aiempina vuosina kiinnittänyt poliisiyksiköiden huomiota siihen, että Salpa-vaatimus/päätös tulee perustella yleisten ja erityisten edellytysten osalta niin, että toimenpiteen lainmukaisuuden edellytyksiä voidaan tarkastella jälkikäteen. Kirjausten taso sekä laajuus ovat selkeästi kohentuneet tarkasteluvuonna, eikä puutteellisuuksiin ole joutunut kuin muutamissa tapauksissa puuttumaan.

Yleisesti on todettava, että epäilyinä olevan rikoksen törkeysarvostelun tulee poliisissa olla perusteltua, sillä käytännössä salaiset tiedonhankintakeinot edellyttävät usean tunnusmerkistön osalta

törkeää tekemuotoa. Tämän johdosta on kiinnitettävä erityistä huomiota sen perustelemiseen, minkä vuoksi kyseinen rikosnimike on valikoitu ja minkä konkreettisten seikkojen nojalla kyseinen nimike soveltuu puheena olevaan tapaukseen. Myös rikosnimikkeen lisävaatimus, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, tulee perustella (erityisesti törkeä varkaus ja törkeä pahoinpity). Tiettyjen rikosten törkeysarvostelu voi toisinaan osoittautua haasteelliseksi sillä korkein oikeus on useissa ennakkoratkaisuissaan ottanut kantaa eri tunnusmerkistöissä oleviin kvalifointiperusteisiin ja niiden täyttymisiin.

Poliisihallitus painottaa, että se on salaisia tiedonhankintakeinoja koskevassa laillisuusvalvonnassaan lähtenyt siitä, että vaikka etenkin salaisten telepakkokeinojen mekanismiin kuuluu olennaisesti tuomioistuimelta saatava lupa, voidaan laillisuusvalvonnallista kriittistäkin arviointia suorittaa salaisiin tiedonhankintavaatimuksiin siitä riippumatta, onko asiassa myönnetty lupa kärjäoikeudesta vai ei. Näin ollen yksin se, että yksittäisessä Salpa-asiassa tuomioistuin on myöntänyt vaaditun luvan, ei poista tarvetta arvioida ja tarkastella poliisin tekemien vaatimusten määräysten sekä lainmukaisuutta.

Otsikkoasian lopuksi Poliisihallitus toteaa, että poliisilaitoksilla on esitetty kommentteja sekä kirjallisia päätelmiä siitä, että Poliisihallituksen tehdessä kirjallisen valvojamerkinnän Salpa-järjestelmään välitöntä tarvetta keinon uudelleen tarkastukseen ei poliisilaitoksilla olisi. Poliisihallitus on tarkastuskierroksillaan tuonut esiin, että sen järjestelmään tekemät tarkastukset eivät sulje pois poliisilaitosten valvontavastuuta. Useat kirjaukset ennen kaikkea diaarin liiteasiakirjoissa sekä tehdyistä kirjauksista johtuvat toimenpiteet (mm. kuuntelukiellot/ylimääräisen tiedon käyttö) jäävät täysin poliisiyksiköiden suoritettaviksi.

4.2.3 Poliisihallituksen valtakunnallisessa yksikössä tekemät havainnot

Poliisihallitus suoritti laillisuustarkastukset kummassakin sen alaisessa valtakunnallisessa yksikössä. Tiedonhankintaa suoritettiin näistä keskusrikospoliisissa, mistä johtuen kertomuksessa käsitellään tiedonhankinta-asioita yksinomaan tämän toiminnassa. Laillisuustarkastukset suoritettiin Poliisihallituksen suunnitelman mukaisesti yksikössä kahdesti, sekä alku kesästä että loppuvuodesta.

Yksikön laillisuustarkastussuunnitelma oli asianmukainen ja yksikön toiminnan luonne huomioiden, salaisten tiedonhankinta-asioiden valvonta omassa laillisuustarkastustoiminnassa on hyvällä tasolla ja sitä suoritetaan kattavasti.

Epäkonventionaalisten tiedonhankintakeinojen (peitetoiminta, valeosto sekä valvottu läpilasku) sekä (ohjatun) tietolähdetoiminnan käyttö tulee pääsääntöisesti harkittavaksi joko vasta viimeisenä keinona törkeiden rikosten selvittämiseksi, kun muita keinoja ei enää ole ollut käytettävissä, tai aloitteena tutkinnan suuntaamiselle. Toimenpiteiden valmisteluvaiheen menettely jo sinällään karsii päätöksentekoprosessiin vietäviä tapauksia. Myönteisiin tapauksiin on sisällytetty rajoituksia, ehtoja ja erinäisiä huomioitavia asioita keinon käyttämiseksi.

Loppuvuoden tarkastuskerralla Poliisihallituksen laillisuustarkastus painottui asiakirjatarkastuksiin; sekä salaisten pakkokeinojen käytön että todistajansuojeluohjelmassa olevien suojaamista koskeviin asiakirjoihin (havainnot kts. 3.5). Tarkastus kohdistettiin erityisesti suojaamispäätösvalmistelu- sekä esittelymuistioihin ja päällikön sekä Stekpov-päätöksiin. Tarkastustilaisuudessa käytiin keskustelua muun muassa väärien asiakirjojen suojaamispäätöksen tekijän tasosta sekä siihen liittyvästä linjauksesta, toteutettavaan salaiseen tiedonhankinta- tai pakkokeinopäätökseen tehdyistä erillisistä kirjauksista joilla päätetään myös keinon käytön tulevista suojauskeinoista, jo aiemmin päätetyn keinon uusiokäytöstä sekä merkintöjen oikaisun laajuudesta huolehtimisesta. Poliisihallituksen laillisuusvalvonta saattoi edellä mainitut kysymykset Poliisihallituksen poliisitoimintayksiköön tiedoksi mahdollisia ohjaustoimenpiteitä varten.

Tarkastetun materiaalin perusteella oli todettavissa, että keskusrikospoliisi kirjaa suojaamispäätösvalmistelu-, esittelymuistiot sekä tehdyt päätökset tarkasti. Jälkikäteisen laillisuusvalvonnan kannalta erityisesti päällikön päätöksiin perustuva materiaali oli informatiivinen ja kattava.

4.3 Poliisiyksiköiden tekemät valvontahavainnot

Poliisiyksiköiden yhtenä keskeisenä tehtävänä on uskottavan oman laillisuusvalvonnan sisäistäminen ja ylläpitäminen. Tähän kuuluu keskeisenä osana salaiseen tiedonhankintaan liittyvien toimenpiteiden valvonta. Poliisiyksiköissä laillisuusvalvontatarkastukset on pääsääntöisesti keskitetty oikeusyksiköiden tai erikseen laillisuusvalvontatyöhön nimettyjen henkilöiden tehtäväksi.

Keskusrikospoliisin teknisen tiedonhankinnan suorittamaa valvontaa ja opastusta yksittäisissä Salpa-asioissa pidetään poliisiyksiköissä hyvänä asiana. Salpa-päivystys valvoo telepakkokeinovaatimusten ja tiedonsaantipyyntöjen edellytyksiä ja sisältöä korjauttaen virheet ennen toimenpiteiden saattamista palveluntarjoajille. Lisäksi tietyissä kiireellisissä toimenpiteissä saatu opastus sekä ajoittainen välitön hoitaminen on koettu tärkeäksi. Vastaavasti myös teknisen tarkkailun päivystys- ja varallaolojärjestelyt auttavat tutkinnanjohtajia operatiivisen toiminnan toteuttamisessa ja järjestelmässä teknisessä toteutuksessa. Poliisin tiedonhankinnan sujuvuuden ja lainmukaisen toiminnan varmistamiseksi toiminnot ovatkin tarkoituksenmukaisia.

Poliisin resurssien vähentyessä tekniikka on paljastavassa toiminnassa korvannut enenevässä määrin tavallista tarkkailutoimintaa. Teknisen tarkkailun käytössä tämä on johtanut lisääntyviin laiteasennuksiin aiempien vuosien tasoisella tai pienemmällä henkilöstömäärällä, mikä on osaltaan lisännyt operaatioiden paljastumisriskiä.

Päätösten ja kytkentäpyyntöjen ristiriidat ovat suurin yksittäinen asiaryhmä johon Salpa-päivystyksessä joudutaan puuttumaan. Tämän johdosta tuleva oikeusministeriön AIPA-rajapinnan mahdollistama sähköinen telepakkokeinovaatimusten käsittely on tervetullut poistamalla käyttäjälähtöiset eroavaisuudet edellä mainittujen asioiden väliltä. AIPA-rajapintatyö oli keskeytettynä vuoden 2016 keväästä, mutta loppuvuodesta 2016 työ on saatu jälleen käynnistettyä. Keskeytyksen syynä oli oikeusministeriön aineistopankin puolella tehdyt muutokset. Sähköinen vaatimusten käsittely saataneen pilotointiin Helsingin käräjäoikeuden kanssa syksyllä 2017.

AIPA:n osalta on otettava huomioon se, että osa televalvontapäätöksistä tehdään niin pakkokeino- kuin poliisilakipuolella joko pidättämiseen oikeutetun virkamiehen käynnistämänä kiirepäätöksinä tai pelkästään POV-päätöksinä. Kiirepäätökset ovat tuottaneet valtaosan ongelmista, sillä ne tehdään usein stressin tai kiireen luoman paineen alaisina. Telepakkokeinojen kansallisen keskuksen ohjeistuksena on ollut, että kiiretilanteissa tulee aina olla ennen kirjaamistoimenpiteitä tähän yhteydessä, jolloin käydään keskustelu pyynnön sisällöstä sekä käytettävästä pykälästä. Virka-ajan ulkopuolella tehtävissä kiirepäätöksissä on ilmennyt selkeää tiedon puutetta vaihtoehtoisten keinojen käytöstä, kuten päätelaitteiden omista paikannusominaisuuksista, telepakkokeinojen käytön tuottavuudesta, oikeasta toimivaltapykälästä tai muista mahdollisuuksista tuottaa muilla laitteistoilla televalvontaa tukevaa tarkempaa paikkatietoa. Edellä mainittua osaamista ei voida saavuttaa muuten kuin tekemällä päivittäin asioita erityislainsäädännön parissa.

Toinen suurehko ongelmaryhmä on, että vaatimuksen hakija ei tee riittävästi pohjatöitä tarkastaakseen teleosoitteen käytössä olosta, millä operaattorilla se toimii ja miten tulkita televalvontatiedoista saatuja numeroita. Lisäksi haetaan ulkomaalaisia liittymiä telekuunteluun tai -valvontaan ilman maatunnusta. Näiden tunnistaminen saattaa olla haastavaa, sillä ilman maakoodia voi numero muistuttaa suomalaista liittymää täydellisesti. Yleensä hakija tietää kyseessä olevan ulkomaalaisen liittymän, mutta unohtaa vaatimuksen kirjoitusvaiheessa ulkomaan maakoodin pois numerosta. Tällainen virhe johtaa vaatimuksen hylkäykseen ja uusintakäyntiin tuomioistuimessa.

Yksi virhetyyppi on myös useamman epäillyn käyttämä liittymä, joka pyritään prosessiekonomisesti hakemaan kaikille epäillyille yhdellä diaarilla muiden epäiltyjen tullessa ilmi vaatimuksen yleisistä perusteluista.

Salpa-järjestelmään on laadittu suuri määrä puutteellisia päätöksiä, joihin on perusteluiksi kirjattu ainoastaan maininta "televalvonnasta asianomistajan suostumuksella" tai "suostumusperusteinen televalvonta". Edellisten lisäksi, ratkaisun keinon käytöstä on tehnyt pidättämiseen oikeutettu virkamies vaikka päätöksen tekeminen tietyissä tapauksissa kuuluu tuomioistuimelle (kts. 4.2.2). Lisäksi suostumusperusteisen televalvonnan piiriin kuuluvia tietoja on pyritty edelleen saamaan joi-takin kertoja tiedonsaantipyynnöillä siitä huolimatta, että keinon käyttö sisällytettiin osaksi salaisia tiedonhankintakeinoja vuoden 2014 alusta.

Poliisiyksiköiden valvontatoimenpiteistä on todettavissa, että pöytäkirjojen viivästymisiin on puutut-tu ahkerimmin; luonnosasteelle jätettyjä pöytäkirjoja on todettu edelleen olevan "avoinna"-tilassa tarpeettomasti, mikä on ollut keskeinen valvontahavainto jo usean vuoden ajan (kts. 4.2.2). Viiväs-tymiset ovat johtuneet mainitun aikarajan vastaamattomuudesta esitutkinnan käytännön vaatimuk-siin, henkilöstövoimavaroihin sekä käännöstyöstä johtuviin toimenpiteisiin, joskin on myös tilanteita joissa allekirjoituksen puuttuminen on johtunut epähuomiosta tai työkiireestä.

Keskusrikospoliisin Teknisen tiedonhankinnan Salpa-päivystys palautti vuoden 2016 aikana haki-joille viisi prosenttia pyyntöjen kokonaismäärästä. Merkittävin palautussyy on IP-osoitteen haltijatie-tokyselyssä olevat puutteellisuudet haettaessa liian pitkiä aikavälejä tai tietoja ilman lähdeporttitie-toja.

Teknisen seurannan päätökset ovat usein olleet puutteellisia siltä osin, että edellytyksiin ei ole riit-tävän selkeästi kirjattu miten seurantaan otettu ajoneuvo oletettavasti liittyy tutkittavaan asi-aan/epäiltyyn.

Teknistä tarkkailua ja erityisesti laiteasennuksia suorittavien henkilöiden lukumäärään sekä annet-tavan koulutuksen järjestämiseen tulisi kiinnittää huomiota. Vaativiin asennuksiin ei aina ole poliisi-laitoksilla koulutettua henkilöä työvuorossa, jolloin laiteasennukseen syntyy viiveitä. Toisaalta yk-sinkertaisten laitteiden asennukseen ei keskusrikospoliisin antama koulutus ole välttämätön, ja sen kartoittamiseen missä määrin poliisilaitokset voivat itse laiteasentajia kouluttaa on ryhdytty.

Viimeisenä merkittävänä poliisiyksiköiden tekemänä havaintona voidaan mainita, että laillisuusval-vojen työskennellessä pääsääntöisesti erillään operatiivisesta toiminnasta, vaadittavan rutiinin saavuttaminen valvontaan koetaan erittäin haastavaksi salaisten tiedonhankintakeinojen moninai-suus, säädösten sisältö sekä taktiset ja tekniset menetelmät huomioiden. Puutteita osaamisessa on havaittu erityisesti yleisjohtajavuoroissa työskentelevien parissa.

4.4 Laillisuusvalvonnallisesti merkitykselliset seikat

4.4.1 Oikeudellisten asioiden yksiköt (oikeusyksiköt)

Merkittävä toimenpide poliisihallinnon laillisuusvalvontatyöskentelyn tehostamiseksi oli perustaa vuoden 2014 alusta kuhunkin poliisiyksikköön operatiivisesta toiminnasta riippumattomat suoraan poliisi-päällikön alaisuuteen sijoitetut oikeusyksiköt. Oikeusyksiköiden tehtävänä on erityisesti lailli-suusvalvonta-tehtävien (ml. salaisen tiedonhankinnan käyttöön kohdistuva) suorittaminen poliisiyk-sikössä, joka edellyttää työjärjestyksessä/ohjesäännössä määriteltä toimivaltaa sekä riippumaton-ta asemaa. Poliisiyksiköitä velvoittavia laillisuusvalvontaohjeiden mukaisia tehtäviä, jotka pääsään-töisesti on määrätty oikeusyksiköiden tehtäviksi, ovat mm. tarkastussuunnitelmien laatiminen ja raportointi, tiedonhankinnan ja tietojärjestelmien käytön valvonta, oman poliisilaitoksen laillisuus-

valvonta ja laillisuusvalvontaprosessien ylläpito. Lisäksi oikeusyksiköillä on rooli esitutkintaprosessissa etenkin esitutkintaan liittyvänä laillisuusvalvojan sekä konsultoivana tahona muun muassa rikostutkinnassa.

Poliisihallitus voi yleisellä tasolla todeta, että oikeusyksiköiden toiminta on vakiintunut ja tehtäväkenttä selkiintynyt. Toimintaprosesseja tosin kehitetään edelleen jatkuvasti.

Oikeusyksiköt ovat Poliisihallituksen edustajien lisäksi edustettuina kuukausittaisissa verkostokouksissa, joissa on tarkasteluvuonna käsitelty ajankohtaisia asioita.

4.4.2 Salaisten pakkokeinojen asiankäsittelyjärjestelmä (Salpa)

Alkuvuodesta 2016 Salpa-järjestelmän palvelinalustassa tehtiin muutoksia, joilla järjestelmä kahdennettiin tarkoituksena vikasietoisuuden ja tehon lisäys. Ohjelmistolisenssien silloinen lukumäärä ei mahdollistanut riittävää suorituskykyä, joka aiheutti mittavia suorituskyky- ja käytettävyyso ongelmia. Palvelinten prosessoritehoa kyettiin nostamaan lisälisenssien hankinnalla, jonka myötä vakausongelmat poistuivat.

Edellä mainitun lisäksi oli järjestelmässä olevien erilaisten muistutus ja huoltoajoja tekevien ohjelmien eli agenttien toiminnassa pitkästä kehitysajasta johtuen olevia päällekkäisyyksiä ja suorituskykyongelmia. Suuri osa näistä ohjelmista on otettu pois päältä, jotta käyttäjien kannalta järjestelmä toimisi kitkatta.

Palvelinalustan lisäksi järjestelmän käyttäjille lähetettävissä ilmoituksissa oli toiminnallisia ongelmia, lähinnä ilmoituksissa luvannukaisen määräajan päättymisestä sekä pakkokeinon kohteelle ilmoittamisissa. Ongelma johtui automaattisen toiminnon monimutkaisuudesta, jonka takia toiminto jäi kesken ja ainoastaan osa ilmoituksista lähetettiin käyttäjille. Erityisen ongelmallista oli, etteivät kaikki tutkinnanjohtajat saaneet muistutussähköpostia paikkokeinon kohteelle ilmoittamisen määräajan lähestymisestä; määräpäivää kyettiin seuraamaan ainoastaan manuaalisesti. Vika paikallistettiin ja ratkaistiin vuoden loppupuolella. Tällä hetkellä kaikkien salaisen tiedonhankintakeinojen kohteille ilmoittamisen läpikäynti vie yli puoli vuorokautta, joten toimintoa kevennetään vuoden 2017 järjestelmän kehitystyön yhteydessä.

Vuoden 2016 järjestelmän kehitystyö on pitänyt sisällään pääosin järjestelmäintegraatiota muihin salaisen tiedonhankintakeinojen operatiivisiin järjestelmiin sekä oikeusministeriön tulevaan AIPA-järjestelmään (tuomioistuinkäsittelyn sähköistäminen salaisen tiedonhankintakeinojen osalta). Järjestelmän siirtäminen uuteen ympäristöön, joka vastaa nykyisiä tietoturvaluusvaatimuksia, on ollut niin ikään vuoden 2016 päätoimia järjestelmän kehityksessä. Työ valmistui toisen vuosineljänneksen aikana. Lisäksi marraskuussa otettiin käyttöön toimikorttikirjautuminen.

Lomakkeiston osalta järjestelmään lisättiin uusina tiedonhankintakeinoina tekninen laitetarkkailu sekä telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen. Laillisuusvalvonnan ja loppukäyttäjien raportointityökalu pilottikäyttö otettiin käyttöön juuri ennen vuoden loppua.

4.4.3 Poliisihallituksen Salpa-määräys

Poliisihallituksen neljäs määräysversio salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta (POL-2014-3305), jossa tarkennettiin useita eri asiakohtia, saatettiin voimaan 1.5.2014.

Salpa-määräyksessä on alusta lähtien määrätty salaisen tiedonhankinnan valvonta- ja raportointivelvoitteista ja yhtenäistetty valvonnan toteuttamista. Edellisversioiden tapaan, tiedonhankintaa koskevan määräyksen tavoitteena on yhdenmukaistaa poliisilain (2011/872) ja pakkokeinolain (2011/806) nojalla tapahtuva tiedonsaantioikeuden, salaisen tiedonhankinta- ja pakkokeinojen

käyttö, valvonta ja raportointi. Määräyksen tavoitteena on myös salaiseen tiedonhankintaan liittyvien toimenpiteiden laillisuuden varmistaminen. Lisäksi tavoitteena on yhdenmukaistaa poliisin salaiseen tiedonhankintaan käytettävien menetelmien ja laitteiden hankinta, niiden käyttö ja koulutus. Määräyksessä mainittuja tiedonhankinnan periaatteita toteutetaan myös tiedonhankinnassa tietoverkoista.

Toiminnalliset tarpeet luovat määräykseen, joka on pääosin riittävän kattava ja ajantasainen, paineita muutoksiin. Muun muassa Poliisihallituksen pyynnöstä keväällä 2016 keskusrikospoliisi on muuttanut teknisen tarkkailun keinojen kirjauskäytänteitä siten, että voimassa olevasta määräyksestä poiketen, yhdelle Salpa-diaarille voidaan kirjata useampi kohde (ajoneuvo tai paikka) keinon käyttö kohdistuessa samaan epäiltyyn. Tämä muutos sekä yhdenmukaisti teknisen tarkkailun sekä telepakkokeinojen diaarien toiminnallisuudet, että vähensi oleellisesti tutkinnanjohtajille kuuluvaa paperityötä. Muitakin määräyksen ajantasaistamista vaativia sekä tarpeita että jo muodostuneita toimintamalleja on tämän kolmivuotisen voimassaoloajan syntynyt, mistä johtuen pyrkimys ajantasaistamista tähtääviin toimenpiteisiin ryhdytään vuonna 2017.

Salpa-määräyksen julkisuutta koskeva asia oli Korkeimman hallinto-oikeuden käsittelyssä. Oikeuden päätökset 28.9.2016 (2216/1/15 ja 62/1/15) olivat poliisihallinnon näkemyksen mukaisia, eikä Poliisihallitus joutunut ryhtymään enempään toimenpiteisiin.

4.4.4 Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä

Valtioneuvoston asetuksessa mainitun Poliisihallituksen asettaman seurantaryhmän tehtävä laajeni koskemaan aiemman peitetoinnin, valeoston, tietolähdetoiminnan ja tiedonhankinnan paljastumisen estämisen lisäksi muidenkin salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien käyttöä.

Poikkihallinnollisen seurantaryhmän tehtävänä on toiminnan, yhteistyön ja koulutuksen seuranta; toiminnassa ja yhteistyössä havaittujen tai laillisuusvalvonnan kannalta tärkeiden seikkojen käsitteleminen ja raportointi Poliisihallitukselle; kehittämis ehdotusten tekeminen sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavien kertomusten valmistelun yhteensovittaminen.

Seurantaryhmä on kokoontunut tarkasteluvuonna kolme kertaa ja käsitellen seuraavia aiheita: teknisessä kuuntelussa saatujen tallenteiden säilyttäminen, ilmoitusvelvollisuus tiettyjen pakkokeinojen osalta, Salpa-käsikirjan päivitystarve, salaisten tiedonhankintakeinojen pöytäkirjaamiseen liittyvä asetuksen muutosaikataulu, Salpa-raporttiin liittyvät tiedonhankintakeinot lukumäärätietoja ja näistä tehdyt havainnot sekä muita ajankohtaisia asioita.

4.4.5 Koulutus-, ohjaus- ja selvitystoiminta

4.4.5.1 Koulutus

Esitutkintaviranomaisten valtakunnallinen telepakkokeinokoulutus perustuu pääosin Poliisiammattikorkeakoululla järjestettäviin valtakunnallisiin kursseihin. Vuonna 2016 Poliisiammattikorkeakoulu suunnitteli ja toteutti yhdessä Itä-Suomen poliisilaitoksen kanssa yhden, kahden päivän mittaisen, lähinnä tiedonsaantioikeuksien käyttöön liittyvän koulutuksen. Kurssille osallistui yhteensä 24 opiskelijaa.

Keskusrikospoliisi ja Poliisiammattikorkeakoulu suunnittelivat ja toteuttivat keväällä poliisin tiedonsaantipyyntöihin, telepakkokeinoihin sekä tekniseen tarkkailuun liittyvän päällystölle suunnatun kurssin. Kurssille osallistui yhteensä 14 opiskelijaa. Käyttäjiltä saadun palautteen perusteella poliisihallinnossa olisi akuutti tarve tutkija- ja päällystötason peruskoulutuksen lisäämiselle. Poliisiammattikorkeakoulu vastaa osaltaan eri tutkintotasojen peruskoulutuksesta, mikä liittyy poliisin tie-

donsaantioikeuteen sekä salaisiin tiedonhankintakeinoihin. Poliisin ammattitaitoa syventävää ammatillista täydennyskoulutusta Poliisiammattikorkeakoulu suunnittelee ja toteuttaa yhteistyössä keskusrikospoliisin sekä paikallispoliisin kanssa

Vuonna 2016 on keskitytty uusien telepakkokeinojärjestelmien ohjeistuksen laatimiseen ja järjestelmien viimeistelyyn. Järjestelmäkoulutuksia tullaan antamaan vuonna 2017, koska joitakin uusia ominaisuuksia ja järjestelmiä on otettu tai tullaan ottamaan käyttöön alkuvuodesta 2017.

Telepakkokeinojen entistä teknisemmästä luonteesta sekä uusista käyttäjistä ja järjestelmistä johtuen alaa koskeva koulutustarve pysyy edelleen korkealla. Keskusrikospoliisi tulee jatkamaan vuonna 2017 niitä toimia, joilla parannetaan Poliisiammattikorkeakoulun valmiuksia antaa peruskoulutusta eri tutkintotasoille. Tätä on edistetty hankkimalla Poliisiammattikorkeakoululle erillinen Salpa-koulutuspalvelin, jonka ympäristö on asennettu keskusrikospoliisin toimesta. Järjestelmä on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2017 aikana.

Keskusrikospoliisin tarkkailuyksikkö järjesti teknisen tarkkailun koulutusta tutkinnanjohtajille viikon mittaisella kurssilla yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun kanssa. Koulutuksen hyväksytyn suorittamisen perusteella poliisimiehelle muodostuu oikeus käyttää teknisen tarkkailun laitteita, joihin hän on saanut koulutuksen. Lisäksi keskusrikospoliisin asentajille annettiin uusiin laitteisiin ja menetelmiin erityiskoulutusta syyskuussa järjestetyillä koulutuspäivillä. Syksyllä esiin tulleen tarpeen perusteella vuonna 2017 uusia asentajia koulutetaan tekniseen tarkkailuun kattavasti.

4.4.5.2 Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies (Stekpov) -koulutus

Lainsäädännön kokonaisuudistuksessa otettiin käyttöön uusi päätöksentekotaso, josta käytetään nimitystä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poliisilain 5 luvun ja pakkokeinolain 10 luvun tietyt tiedonhankintakeinot edellyttävät päätöstasoltaan, että määrättyinä oleva erityisen koulutuksen omaava henkilö on tehnyt päätöksen ko. keinon osalta. Edellisen johdosta Poliisihallitus on antanut poliisiyksiköille joulukuussa 2013 mm. Stekpov-koulutusmääräyksen.

Stekpov-koulutustilaisuuksia on tarkasteluvuonna järjestetty yksi kappale. Koulutus sujuu rutiinilla Poliisiammattikorkeakoulun hoitaessa hallinnollisen puolen sekä ilmoittautumiset ym. kirjaamiset. Koulutus järjestetään keskusrikospoliisissa, jossa myös suurin osa luennoitsijoista työskentelee. Varsinaisen Stekpov-koulutuksen lisäksi keväälle 2017 on suunnitteilla neuvottelupäivät Stekpov-koulutetuille.

4.4.5.3 Laintulkinta

Lainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä Poliisihallitukseen perustettu koulutuksessa esille tulleita laintulkintakysymyksiä käsittelevä työryhmä ei ole kokoontunut enää vuosina 2015 tai 2016. Lainsäädännön tulkintakysymysten neuvottelupäiviä ei myöskään ole pystytty resurssisyistä järjestämään vuonna 2016 kuin yhden kerran. Neuvottelupäivillä ongelmallisiksi jääneet kysymykset ja ohjeistusta vaativat asiat kentän näkökulmasta on kuitenkin tämän näiden neuvottelupäivien osalta toimitettu Poliisihallitukselle ohjeistuksen tai jatkoselvittelyn toteuttamiseksi. Tätä menettelyä on myös hallinnon näkökulmasta pidetty perusteltuna.

4.4.5.4 Teleosoitteen omistaja / haltija ei tiedossa -selvitys

Vuonna 2014 poliisiylijohtajan toimeksiannolla Poliisihallituksen esikunnan laillisuusvalvonnan vastualue selvitti poliisin telepakkokeinovaatimukseen tehtyjen merkintöjen asianmukaisuutta siltä

osin, oliko poliisimiehen joko poliisirekistereistä tai julkisista lähteistä selvitettävissä olevien salaisten teleliittymien omistaja- / haltijatiedot kirjattu lain mukaisesti vaatimuksiin teleliittymien yhteyteen tuomioistuimelle ratkaisun tueksi. Poliisilaitoksilta saatujen selvitysten pohjalta Poliisihallitus laati 2015 keväällä raportin joka saatettiin asianmukaiseen prosessiin. Vuoden 2016 aikana tutkinnanjohtaja / kihlakunnansyyttäjä teki ratkaisut joissa, perustuen virkarikoksiin liittyvään ns. vähäisyyskynnykseen, esitutkintakynnys ei raportissa mainituissa tapauksissa ylittynyt.

4.4.5.5 Eduskunnan oikeusasiamiehen pyyntö

Poliisihallituksen poliisiyksiköihin suuntautuneessa laillisuusvalvonnassa tulee vuosittain esille muutama tapaus, jossa telepakkokeinoja on haettu ja se on myönnetty sellaisen rikoksen selvittämiseen, johon lain mukaan ei ole mahdollista myöntää kyseistä lupaa. Eduskunnan oikeusasiamies on katsonut tärkeäksi, että tällaisissa tapauksissa ja mahdollisesti muissa ilmeisen lainvastaisilta näyttävissä tapauksissa laillisuusvalvonnallisten toimenpiteiden tarve arvioidaan myös tuomioistuimen menettelyn osalta. Tämän vuoksi oikeusasiamies on pyytänyt kirjeellään (EOAK/2122/2016, 10.6.2016) saada Poliisihallitukselta tiedon tällaisen tilanteen havaitessaan.

4.4.6 Ongelmat / kehittämistarpeet

ELS-painikkeen (kts. 4.2.2) käyttöönotto johtokeskuksissa on edelleen viivästynyt. Tämä ei ole mahdollistanut poliisilain 5:8,3 § mukaisen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumisen keinon täysimittaista käyttöä. Poliisihallitus on linjannut, että kyseiseen keinoon on hyväksyttävää pyytää paikannusta hätäkeskuslaitokselta, muutamissa tapauksissa tietoyhteiskuntakaaren kirjainta venytetään.

Salaisen tiedonhankintakeinon käyttämisestä ilmoittamisesta on säädetty poliisilain 5:58 §:ssä ja pakkokeinolain 10:60 §:ssä. Tutkinnanjohtajilta saadun palautteen perusteella kirjallinen ilmoitusvelvollisuus on edelleen haitannut muutamien tiedonhankintakeinojen käyttöä. Vuonna 2014 voidaan saatetun poliisi- ja pakkokeinolain laajemman ilmoitusvelvollisuuden vuoksi ammatti- ja taparikolliset ovat oppineet poliisin salaisten tiedonhankintakeinojen tekniset ja tekniset menetelmät paremmin.

Saatettaessa tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta käyttökelpoiseksi (kts. 2.1.9.) tulisi keino sisällyttää nykyisiin telekuuntelupykäliin "takautuvaksi telekuunteluksi", mikäli viesti on saatavilla jostain viestinvälitykseen osallistuneen laitteen tiedoista tai jopa päätepiesteestä. Nyt rakenne on monimutkainen ja saman tiedon saamiseksi joudutaan lupia hakemaan jopa viidellä eri pakkokeinolla riippuen viestin sijainnista/haltijasta.

Käyttökelpoisin ja selkein ratkaisu olisi, että telekuuntelun avulla voitaisiin viestin sisältö selvittää vaikka viesti olisi välitystiensä missä vaiheessa tahansa, sillä ko. keinossa säädetään niistä edellytyksistä, joilla perustuslain 10 §:n takaama luottamuksellisen viestin suoja voidaan salaa murtaa. Uuden lainsäädännön yksi tarkoitus oli mahdollistaa tietojärjestelmässä olevan tiedon ja datan haltuunotto tekniikkaneutraalisti. Vastoin tarkoitusta, selon saannin toteuttamiseksi saman viestin saamiseksi varmuudella esitutkintaviranomaisen tietoon lupia tuomioistuimesta on jouduttu vaatimaan mahdollisesti jopa viittä eri keinoa käyttämällä. Lisäksi pakkokeinolain 10:26 §:n mukaiset toimenpiteet tulisi saada myös telekuuntelun ja -valvonnan toteuttamisen välineiksi.

Lainsäädäntö ja lain esityöt erottavat selkeästi suoraan rikoksesta epäiltyyn ja erillisiin tiloihin kohdistuvat tekniset kuuntelut / katselut toisistaan. Suoraan rikoksesta epäiltyyn ja esimerkiksi hänen julkisella paikalla käymäänsä keskusteluun kohdistettavassa teknisessä kuuntelussa kuuntelun kohteesta ei ole epäselvyyttä. Nykyinen merkitsemiskäytäntö johtaa tilanteeseen, jossa esim. rikoksesta epäillyn käydessä saman päivän aikana useissa tiloissa tai muissa paikoissa jonka käymistä keskusteluista tarkkailijat tavoittelevat tallenteita, laaditaan useita erillisiä (henkilön) teknisen

kuuntelun päätöksiä. Em. tapaukset on perusteltua erottaa Salpa-järjestelmän kirjaamiskäytännöillä selkeästi puhtaasti tiloihin toteutetuista teknisistä tarkkailuista. Käytännön muuttaminen olisi perusteltua myös tiloihin kohdistettavien teknisten kuunteluiden korkeamman näyttökynnyksen (oleskelun tai käymisen todennäköisyys) olemassaolon selventämiseksi jo päätöstä laadittaessa.

Vuonna 2014 julkaistu Salpa-käsikirja on havaittu hyödylliseksi apuvälineeksi tutkinnanjohtajien keskuudessa. Käsikirjaa tulee kuitenkin päivittää. Tällä hetkellä käsikirjassa on vanhentunutta sekä eduskunnan oikeusasiamiehen kannan vastaista tietoa (tulkinta siitä, että sijaintitietojen hankkimisesta epäillyn tai tuomitun tavoittamiseksi on ilmoitettava epäilylle).

Tietoverkossa tapahtuvien rajoitettujen (= Stekpov-päätös) peitetoiminta- ja valeostopäätösten kirjaaminen tulisi tapahtua Salpa-järjestelmään, muiden salaisten pakkokeinojen tapaan. Muutoksen myötä päästäisiin eroon poliisilaitoskohtaisten kirjavien päätösten luomisesta sekä laillisuusvalvonnan toteutuksen helpottumiseen ko. keinojen osalta.

Johtokeskuksissa, etenkin Helsingissä, tehtyjen salaisten tiedonhankintakeinojen tarkastaminen on ongelmallista. Helsingin poliisilaitoksen ulkopuolelle siirtyneitä päätöksiä ei poliisilaitoksella kyetä Salpa-järjestelmässä enää tarkastamaan, asian käsittelyn siirryttyä muiden poliisilaitosten hoidettavaksi. Ongelman laajuus sekä syvyys tulisi selvittää, ei vain salaisten vaan kaikkien johtokeskuksissa tehtyjen pakkokeinojen osalta.

Telepakkokeinovaatimuksen / -päätöksen "teleosoitteen/-päätelaitteen omistaja" -kohdan täyttämiseen sisältyy ongelmia sekä harhaanjohtavuutta etenkin tilanteissa, joissa omistaja on esimerkiksi asianomistaja (yritys / luonnollinen henkilö), haltija tai se on rikollisryhmän yhteiskäytössä. Laillisuusvalvonnallisesti tai teleoperaattoreille omistajatiedolla ei järjestelmien automatisoinnin myötä enää ole merkitystä. Teleoperaattoreille toimitettavista pdf-muotoisista kytkentäpyynnöistä tämä tieto on jo poistettu. Tärkeintä epäselvissä tilanteissa on tehdä riittävät kirjaukset vaatimuksen / päätöksen yleisiin edellytyksiin sen selvittämiseksi, mikä yhteys epäilyllä sekä haettavalla teleosoitteella / -päätelaitteella on.

Salpa-järjestelmään on vuoden 2016 lopulla tehty kyselytoiminnon kehitystyötä, jonka puuttuminen on asettanut merkittävän haasteen sekä tutkinnanjohtajien että poliisiyksiköiden oikeusyksiköiden suorittaman työn asianmukaiselle hoitamiselle. Toiminto mahdollistaa kattavien listausten ajon Excel-taulukko muodossa monipuolisin kyselyominaisuuksin. Toiminto on ollut pilotoitikäytössä ja on otettu valtakunnallisesti käyttöön alkuvuonna 2017.

5 Lopuksi

Tämän selvityksen alkuosassa käsitellyissä salaisen tiedonhankinnan määrällisissä tiedoissa on tarkasteluvuonna yleisesti todettuna saavutetun muutamana edellisenä vuonna huipun ja jäädyn keskiarvon alapuolelle. Salaisia tiedonhankintakeinoja pidetään poliisissa edelleen tärkeinä rikosten selvittämisessä, estämisessä ja paljastamisessa.

Poliisihallituksen vuonna 2016 suorittamien laillisuustarkastuskäyntien yhteydessä käytiin läpi poliisiyksiköissä Salpa-järjestelmään etätarkastusten tuloksena tehtyjä laillisuusvalvontahavaintoja sekä erityisesti poliisiyksikön salaisten tiedonhankintakeinojen käytön ja valvonnan organisointia, prosesseja ja vastuita. Voidaan todeta, että Salpa-valvonnan toteuttamiseen osoitetuissa resursseissa on edelleen yksikkökohtaisia eroja joskin valvontamenettelyt ovat yhtenäistyneet. Salpa-järjestelmän käyttöön liittyviä etenkin teknisiä osaamisvajeita on edelleen havaittavissa. Keskitetty Salpa-järjestelmä on todettu hyväksi, joskin erityisesti hakuominaisuuksien puuttuminen ovat hankaloittaneet poliisiyksiköiden oikeudellisten yksiköiden suorittamaa salaisiin tiedonhankintakeinoihin kohdistuvaa valvontaa.

Salaiset tiedonhankintakeinot ovat jo vuosia olleet niin poliisin sisäisen kuin ulkopuolisenkin laillisuusvalvonnan säännönmukaisina erityisinä laillisuusvalvonnan painopistealueina. Tämä johtuu niiden luonteesta; niillä kajotaan yksityisyyden suojaan, joka on kansalaisen keskeinen perusoikeus, eikä kohdehenkilö tiedä toiminnasta pääsääntöisesti kuin vasta jälkikäteen. Viimeisten kahden vuoden tarkastushavaintona voidaan todeta, että aiempinakin vuosina hyvä tiedonhankintakirjausmenettely on yhdenmukaistunut. Se on nykyisellään erinomaisella tasolla.

Helsingin huumepoliisin entinen päällikkö Jari Aarnio on saanut kovat tuomiot törkeistä rikoksista Helsingin kärjäoikeudessa. Tässä kokonaisuudessa keskiössä on ollut salaisten tiedonhankintakeinojen väärinkäyttö joiden käyttöä on täsmennetty vuosien varrella lakimuutoksien sekä sisäisin määräyksin rikosjutusta huolimatta. Tässä mielessä nyt saatu kärjäoikeuden tuomio ei merkittävyydestään huolimatta ole muodostanut sen paremmin alku- kuin päätepidettäkään poliisin salaisiin tiedonhankintakeinoin kohdistuvalle valvonnalle. Selvää on, että etenkin esimiesvalvonnan roolia ei kyetä kyllin korostamaan. Järjestelmää, jossa yksi tekee ja toinen valvoo, ei kuitenkaan ole tavoitetaso; kyse on lopultakin luottamuksesta.

Poliisijohtaja

Jyrki Wasastjerna

Poliisiylitarkastaja

Janne Paavola

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 13.02.2017 klo 11:52. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liite: Kertomuksen salassa pidettävä osio (2 s.), suojaustaso III

